

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

ХІХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕНЬ В НАУКОВІЙ ТА ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

14-15 серпня 2026 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

**XIX МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ
ДОСЛІДЖЕНЬ В НАУКОВІЙ ТА
ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

14-15 серпня 2026 року

**Львів
2026**

УДК 005
ББК 94.3(0)

Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності: матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 14-15 серпня 2026 року. – Львів: Львівський науковий форум, 2026.– 61 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XIX Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності», організованої Львівським науковим форумом. В збірнику висвітлюються пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. Автори несуть безпосередню відповідальність за повноту, їх цілісність та дотримання норм академічної доброчесності.

ЗМІСТ

МЕДИЧНІ НАУКИ.....	5
<i>Кузик Д.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ ЗАХВОРЮВАНЬ ТКАНИН ПАРОДОНТА У ПАЦІЄНТІВ ІЗ ХОТ.....	5
<i>Кузик Д.В.</i> ОЦІНКА ГІГІЄНИЧНОГО СТАНУ РОТОВОЇ ПОРОЖНИНИ У ПАЦІЄНТІВ ІЗ ХВОРОБАМИ ОРГАНІВ ТРАВЛЕННЯ.....	7
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ.....	9
<i>Драчук О.В.</i> УНІВЕРСИТЕТИ ТРЕТЬОГО ВІКУ ЯК РЕСУРС СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ.....	9
<i>Масло І.М.</i> МОДЕЛЮВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	12
<i>Нельга А.Т., Самохвалов С.П., Чабан Т.В., Щербина В.В., Тітов І.В.</i> ЦИФРОВІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТА ПЕРЕДВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	15
<i>Сидорко В.П., Гаврилов Д.М.</i> УПРАВЛІНСЬКО-ПРОЄКТНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФІЛАКТИКИ КОНФЛІКТІВ У СІМ'ЯХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	20
<i>Тверезовська Н.Т., Гребенко О.П.</i> КОМУНІКАТИВНА ПІДТРИМКА ОСІБ ТРЕТЬОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ	25
<i>Шiao Чao</i> УПРАВЛІНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ТЕХНІЧНИХ КОЛЕДЖІВ.....	28
ПОЛІТИЧНІ НАУКИ.....	32
<i>Чебан І.Г.</i> ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС БРАЗИЛІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА У ПІВДЕННІЙ АМЕРИЦІ	32
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ.....	35
<i>Корнута Л., Міхова А.</i> АДАПТАЦІЯ ОСІБ З МІГРАЦІЙНИМ ДОСВІДОМ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	35
<i>Ханяк К.В.</i> МОТИВАЦІЙНІ РЕСУРСИ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ, РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ТА ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ	39

ТЕХНІЧНІ НАУКИ43

Здоровець Ю. ВПЛИВ СУЧАСНИХ АІ-ІНСТРУМЕНТІВ НА ШВИДКІСТЬ ТА ЯКІСТЬ ОПАНУВАННЯ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ43

Нельга А.Т., Дмитриков В.П., Чабан Т.В. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В МОНІТОРИНГОВІЙ СИСТЕМІ «ЛЮДИНА – НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ» 46

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ53

Banias N. THE REPRESENTATION OF LIFE-AFFIRMING VALUES AND EXISTENTIAL RESILIENCE IN DANIELLE STEEL'S BEAUTIFUL53

ЮРИДИЧНІ НАУКИ56

Євтушенко А. ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ВЧИНЕНИХ ШЛЯХОМ РЕЙДЕРСЬКОГО ЗАХОПЛЕННЯ56

Щербина В.С., Боднар Т.В. СПЕЦІАЛЬНІ РЕЖИМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПРИ ПРОВАДЖЕННІ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА.....59

МЕДИЧНІ НАУКИ

Кузик Д.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ ЗАХВОРЮВАНЬ ТКАНИН ПАРОДОНТА У ПАЦІЄНТІВ ІЗ ХОТ

Актуальність: Захворювання пародонта, які вражають переважну більшість дорослого населення, та патології ШКТ мають високу поширеність, а їхнє поєднання є надзвичайно частим клінічним феноменом із суттєвим медико-соціальним навантаженням. Оскільки ротова порожнина є початковою ланкою травної системи, будь-які зміни в роботі ШКТ – коливання кислотності, ферментативні порушення, дисбактеріоз, системне запалення та імунна дисрегуляція – прямо чи опосередковано позначаються на пародонті через розлади мінерально-вітамінного обміну, пригнічення локальних захисних факторів (sIgA, лізоцим) і посилення росту пародонтопатогенної флори. Усе це диктує необхідність індивідуалізованих діагностичних і лікувально-профілактичних стратегій при пародонтальних ураженнях, які передбачають адаптацію гігієнічних рекомендацій і ретельне узгодження стоматологічних втручань із гастроентерологічною терапією, щоб запобігти ятрогенним загостренням, тому вивчення особливостей пародонтиту в пацієнтів із ХОТ є безумовно актуальним - як із погляду фундаментального розуміння системної патології, так і для розробки ефективних клінічних протоколів ведення хворих із коморбідною патологією.

Мета: оцінити взаємозв'язок патології тканин пародонту із захворюваннями ШКТ.

Матеріал та методи. У дослідженні взяли участь 23 пацієнти із загостренням хронічних захворювань ШКТ, яких розподілили на три клінічні групи залежно від нозології: I група - 11 осіб із виразковою хворобою шлунка, II група - 8 пацієнтів із холелітазом, III група - 4 особи із запальними захворюваннями кишечника. Контроль становили 9 практично здорових людей. Всім учасникам проведено клінічний огляд ротової порожнини, а статистичну обробку результатів виконано за допомогою Microsoft Excel 2024 (Microsoft, США).

Результати дослідження. Серед пацієнтів із ХОТ констатовано високу частоту пародонтальних захворювань - їхня поширеність перевищувала контрольні показники в 1-й групі у 2,13 раза ($p<0,05$), у 2-й - у 2,09 раза ($p<0,05$), у 3-й - у 2,19 раза ($p<0,05$). Хоча загальна поширеність патологій пародонта між групами вірогідно не відрізнялася ($p>0,05$), суттєві відмінності виявлено в структурі нозологічних форм та інтенсивності запально-деструктивних змін. Так, хронічний катаральний гінгівіт діагностували значно рідше у 1-й та 2-й групах порівняно з 3-ю - у 2,1 та 1,8 раза відповідно ($p<0,05$), а відносно контролю - у 3,8 та 3,2 раза рідше ($p<0,05$). Хронічний генералізований пародонтит початкового й легкого ступеня виявляли у 45,5 % пацієнтів 1-ї групи, 37,5 % - 2-ї та 50 % - 3-ї, тоді як у контролі цей показник становив лише 11,1 %. Щодо середнього ступеня тяжкості генералізованого пародонтиту, його зафіксовано у 27,2 % осіб 1-ї групи, 50 % - 2-ї та 25 % - 3-ї, при цьому в контрольній групі ця форма взагалі не зустрічалася. Отже, найвираженіше прогресування пародонтальної деструкції кісткової тканини відзначено в пацієнтів із супутнім холелітазом.

Інтенсивність патологічних змін у пародонті оцінювали за допомогою індексу РМА, який відображає ступінь запалення ясен. Найвищий середній показник РМА зареєстровано в пацієнтів 3-ї групи, що відповідало тяжкому гінгівіту й перевищувало контроль у 2,7 раза ($p<0,05$). У 1-й та 2-й групах значення індексу відповідали запаленню середнього ступеня та були вищими за контроль у 2,0 та 2,4 раза відповідно ($p<0,05$).

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що в пацієнтів із хронічними захворюваннями ШКТ у фазі загострення спостерігається вірогідно вища поширеність патологій тканин пародонта порівняно зі здоровими особами, зокрема в 1-й групі (виразкова хвороба шлунка) цей показник перевищив контроль у 2,13 раза, у 2-й (холелітіаз) – у 2,09 раза, а в 3-й (запальні захворювання кишечника) – у 2,19 раза ($p<0,05$), причому хоча загальна поширеність між групами вірогідно не відрізнялася ($p>0,05$), суттєві відмінності виявлено в структурі захворювань: хронічний катаральний гінгівіт діагностували рідше в 1-й та 2-й групах порівняно з 3-ю та контролем, натомість генералізований пародонтит (особливо середнього ступеня) значно частіше виявлявся в усіх групах із ХОТ, причому найбільш агресивне прогресування з деструкцією кісткової тканини відзначено при супутньому холелітіазі (50 %), а найвищу інтенсивність запалення ясен за індексом РМА зафіксовано в 3-й групі (перевищення контролю в 2,7 раза), тоді як у 1-й та 2-й групах цей показник був вищим за контроль у 2,0 та 2,4 раза відповідно ($p<0,05$), що в цілому підтверджує системний характер ураження пародонта на тлі ХОТ та обґрунтовує необхідність обов'язкового стоматологічного скринінгу й диференційованого підходу до лікування таких пацієнтів залежно від нозологічної форми основного захворювання.

Кузик Д.В.

ОЦІНКА ГІГІЄНИЧНОГО СТАНУ РОТОВОЇ ПОРОЖНИНИ У ПАЦІЄНТІВ ІЗ ХВОРОБАМИ ОРГАНІВ ТРАВЛЕННЯ

Актуальність: Оскільки порожнина рота є початковим відділом шлунково-кишкового тракту, будь-які порушення в роботі ШКТ неминуче відображаються на слизовій оболонці, тканинах пародонту та зубах. Такий зв'язок зумовлений не лише спільним анатомічним розташуванням, а й тісними рефлексорними взаємовпливами між слизовою рота, шлунком і кишечником. Тому захворювання травної системи дуже часто супроводжуються патологіями зубо-щелепного апарату. Ураховуючи наявність у ротовій порожнині мікрофлори та ендогенних патогенетичних чинників, стоматологічні проблеми в пацієнтів із патологією ШКТ правомірно розглядати як захворювання із системними чинниками етіології та патогенезу.

Мета: оцінити стан гігієни ротової порожнини серед пацієнтів із захворюваннями ШКТ.

Матеріал та методи. Було обстежено 22 особи з патологією ШКТ у стадії загострення. Залежно від характеру соматичного захворювання сформовано три групи: I група – 7 пацієнтів із хронічним колітом, II група – 6 осіб із хронічним панкреатитом, III група – 9 осіб із гастроєзофагеальною рефлюксною хворобою. Контрольну групу становили 7 практично здорових людей. Усім учасникам проведено клінічний огляд порожнини рота. Статистичний аналіз виконано за допомогою програми Microsoft Excel 2020 (Microsoft, США).

Результати дослідження. Для оцінки рівня гігієни ротової порожнини використовували індекс ОНІ-S. Загалом у більшості обстежених домінував задовільний гігієнічний стан: у 1-й групі він спостерігався у 42,9 % пацієнтів, у 2-й – у 33,3 % (що в 1,3 раза менше за контроль), у 3-й – у 44,4 %, а в контрольній групі – у 42,9 % осіб. Незадовільну гігієну зафіксовано у 14,2 % осіб 1-ї групи, у 33,3 % – 2-ї групи та у 33,3 % – 3-ї групи, що у 2,3 раза перевищує відповідні показники контролю для 2-ї та 3-ї груп ($p < 0,05$). Погані показники гігієни виявлено винятково в пацієнтів із захворюваннями ШКТ: у 28,6 % осіб 1-ї групи, 16,6 % – 2-ї групи та 11,1 % – 3-ї групи.

Натомість хороший рівень гігієни ротової порожнини діагностовано лише в 14,2 % пацієнтів 1-ї групи, 16,6 % – 2-ї групи та 11,1 % – 3-ї групи, що відповідно в 3,0; 2,6 та 3,9 раза менше, ніж у контрольній групі ($p < 0,05$).

Середнє значення індексу ОНІ-S в 1-й групі перевищувало контрольний показник у 2,9 раза ($p < 0,05$), у 2-й групі – у 2,2 раза ($p < 0,05$), у 3-й групі – у 2,3 раза ($p < 0,05$), що вказує на незадовільний рівень гігієни ротової порожнини та необхідність корекції – проведення професійного чищення й навчання правилам індивідуального догляду. При цьому вірогідної різниці між значеннями індексу в 2-й та 3-й групах не виявлено ($p > 0,05$).

Важливим маркером стану шлунково-кишкового тракту, особливо за наявності хронічних захворювань, є наліт на поверхні язика. У всіх пацієнтів 3-ї групи виявлено рівномірний сірувато-білий наліт на спинці язика. У 2-й групі 83 % осіб мали біло-сірий наліт, а 17 % – наліт із жовтуватим відтінком, що, ймовірно, вказувало на застій у жовчовивідних шляхах і потребувало додаткового обстеження гастроентерологом. У 1-й групі наліт був сірого кольору (28,6 %) або сірувато-білого (71,4 %), переважно локалізуючись у задній частині спинки язика.

Майже всі пацієнти (92,5 %) під час опитування зазначали, що наліт з'являється незалежно від виконання гігієни ротової порожнини, однак регулярно чистили язик лише 11,1 % осіб із захворюваннями ШКТ. При цьому 100 % пацієнтів цієї категорії повідомили, що кількість нальоту зростає в період загострення основного захворювання.

Гігієну язика додатково оцінювали за індексом W.T.C. Його середнє значення в 1-й групі перевищувало контроль у 2,3 рази ($p<0,05$), у 2-й групі – у 2,0 рази ($p<0,05$), у 3-й групі – у 2,2 рази ($p<0,05$).

З огляду на дані низки досліджень, мікробіота, що накопичується в нальоті на язиці, може сприяти розвитку або ускладненню гастриту, ентероколіту та навіть новоутворень ШКТ. Тому ми рекомендували пацієнтам, по-перше, регулярно очищувати язик за допомогою спеціальних пристроїв після чищення зубів, уникаючи травматичних рухів, а по-друге – систематично спостерігатися в гастроентеролога для контролю перебігу захворювань ШКТ.

Висновки. Рівень гігієни ротової порожнини у пацієнтів із захворюваннями ШКТ є суттєво гіршим порівняно зі здоровими особами. Задовільний стан переважав лише в частини обстежених, тоді як незадовільна та погана гігієна зустрічалися виключно в групах із соматичною патологією, причому частота незадовільних показників у 2-й та 3-й групах перевищувала контрольні значення в 2,3 рази ($p<0,05$).

Середні значення індексу ОНІ-S в усіх трьох групах пацієнтів із ШКТ були вірогідно вищими за контроль (у 2,2–2,9 рази, $p<0,05$), що підтверджує системний негативний вплив захворювань травного тракту на стан гігієни порожнини рота й обґрунтовує необхідність проведення професійної гігієни та навчання індивідуальному догляду.

Стан язика тісно корелював із видом патології ШКТ: сірувато-білий наліт був характерний для всіх пацієнтів 3-ї групи, жовтуватий відтінок у 17 % осіб 2-ї групи вказував на можливі застійні явища в жовчовивідних шляхах, а в 1-й групі переважав наліт сірого або сірувато-білого кольору із локалізацією в задній частині спинки язика.

Ураховуючи доведений зв'язок між мікробіотою нальоту язика та ризиком ускладнень обґрунтованою є потреба в комплексному підході до лікування пацієнтів із захворюваннями органів травлення

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

*Драчук Олександра Вікторівна,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Національний університет
біоресурсів і природокористування України*

УНІВЕРСИТЕТИ ТРЕТЬОГО ВІКУ ЯК РЕСУРС СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ

Сучасні соціально-демографічні й освітні зміни зумовлюють необхідність переосмислення підходів до підтримки літніх людей. Зростання частки осіб похилого віку в суспільстві, ускладнення соціально-економічних умов, наслідки воєнного стану, вимушені переміщення, втрата звичних соціальних зв'язків, самотність і цифрова нерівність посилюють потребу в сприянні активності, самореалізації, соціальній включеності та збереженню гідності людини. У цьому контексті університети третього віку можуть розглядатися як важливий ресурс соціальної реабілітації літніх людей.

Нині соціальна реабілітація осіб похилого віку не може обмежуватися лише наданням побутової, матеріальної чи медико-соціальної допомоги. Охоплюючи відновлення або підтримання соціальної активності, комунікативних зв'язків, здатності до самостійного розв'язання життєвих питань, участі в житті громади, доступу до інформації, навчання і міжпоколінної взаємодії, завдання значною мірою реалізуються через освітні та соціально-комунікативні практики університетів третього віку.

Університети третього віку як особлива форма неформальної освіти, поєднує навчальну, соціально-комунікативну, культурно-дозвіллеву, психолого-реабілітаційну функції. Розкриваючи значення університетів третього віку, їхній стан і перспективи розвитку, О. Драчук наголошує на важливості освіти для громадян похилого віку як засобу підтримки активності та розширення життєвих можливостей [5; 6]. Такий підхід дозволяє розглядати навчання літніх людей не як другорядну діяльність, а як вагомий інструмент соціальної реабілітації.

Освітній компонент університетів третього віку сприяє підтриманню когнітивної активності, розвитку нових інтересів, подоланню відчуття соціальної непотрібності та формуванню позитивного ставлення до власного віку. Неперервна освіта осіб третього віку розглядається як важлива умова збереження соціальної активності, адаптації до змін і підтримки життєвої самостійності [4]. Участь у навчальних програмах допомагає літнім людям краще орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, розуміти власні права, користуватися соціальними послугами, підтримувати комунікацію з родиною та громадою.

Важливим напрямом діяльності університетів третього віку є подолання соціальної ізоляції. Для багатьох літніх людей вихід на пенсію, втрата професійного статусу, смерть близьких, погіршення здоров'я або переміщення внаслідок війни призводять до звуження кола спілкування. Університет третього віку створює простір регулярної взаємодії, у

якому людина має можливість бути почутою, долучатися до спільних занять, обговорень, культурних заходів, творчих практик і волонтерських ініціатив. Це сприяє відновленню соціальної суб'єктності літньої людини.

Соціально-реабілітаційний потенціал університетів третього віку полягає також у формуванні середовища підтримки. Таке середовище дає змогу літнім людям не лише отримувати інформацію, а й обмінюватися досвідом, підтримувати одне одного, долати тривожність, самотність і невпевненість. Відновна практика діалогу та примирення для людей похилого віку в умовах війни засвідчує важливість безпечного комунікативного простору, у якому люди можуть говорити про власні переживання, відновлювати довіру та зміцнювати соціальні зв'язки [3].

Окремого значення набуває цифровий вимір діяльності університетів третього віку. Сучасна соціальна робота з літніми людьми дедалі більше пов'язана з цифровими сервісами, онлайн-комунікацією, дистанційним доступом до соціальних послуг, електронними чергами, месенджерами, відеозв'язком і цифровими формами дозвілля. Водночас значна частина літніх людей відчуває труднощі у використанні цифрових інструментів. Тому університети третього віку можуть виконувати функцію цифрової реабілітації, допомагаючи людині опанувати базові цифрові навички, підтримувати зв'язок із родиною, отримувати інформацію та користуватися послугами.

Розвиток університетів третього віку тісно пов'язаний із якістю соціальних послуг. Європейські практики контролю якості соціальних послуг акцентують увагу на етичному вимірі обслуговування осіб похилого віку, повазі до гідності людини, індивідуальному підході та забезпеченні доступності підтримки [7]. Університети третього віку мають відповідати цим принципам, оскільки вони працюють не лише з освітніми потребами, а й із соціальними, психологічними, комунікативними та реабілітаційними запитами літніх людей.

Важливою умовою ефективної діяльності університетів третього віку є професійна підготовка соціальних працівників. Аналіз освітньо-професійних програм із соціальної роботи в університетах України засвідчує потребу в належній інтеграції геронтологічної підготовки в освітній процес [1]. Геронтологічна освіта майбутніх соціальних працівників має формувати розуміння особливостей старіння, потреб осіб похилого віку, етичних засад взаємодії, методів підтримки активного довголіття, комунікативних і реабілітаційних практик [2].

Отже, університети третього віку можуть бути дієвим ресурсом соціальної реабілітації літніх людей, оскільки поєднують освіту, спілкування, підтримку, активізацію, цифрове включення та участь у житті громади. Їхня діяльність сприяє подоланню соціальної ізоляції, збереженню активності, розвитку життєвих навичок, зміцненню психологічної стійкості та формуванню позитивного ставлення до старшого віку.

Таким чином, університети третього віку доцільно розглядати не лише як освітню ініціативу, а як важливий компонент системи соціальної реабілітації літніх людей. Перспективним є подальше розроблення програм університетів третього віку з урахуванням реабілітаційного, цифрового, комунікативного, культурно-дозвіллевого та громадсько-активізаційного напрямів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Драчук О. В. Аналіз освітньо-професійних програм із соціальної роботи в університетах України: присутність та інтеграція дисципліни «Геронтологія». Суспільство та національні інтереси. 2025. № 12(20). С. 327–339. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12\(20\)-327-339](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12(20)-327-339).
2. Драчук О. В. Геронтологічна освіта майбутніх соціальних працівників: особливості термінології. Наука і техніка сьогодні. 2026. № 1(55). С. 1293–1305. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-1\(55\)-1293-1305](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-1(55)-1293-1305).
3. Драчук О. В. Коло спільноти: відновна практика діалогу та примирення для людей похилого віку в умовах війни. Вісник науки та освіти. 2025. № 11(41). С. 3055–3066. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11\(41\)-3055-3066](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41)-3055-3066).
4. Драчук О. В. Неперервна освіта осіб «третього віку». Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 125-річчю Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, 28 травня 2023 р. Київ, 2023. С. 53–54. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u187/sekciya_4_0.pdf.
5. Драчук О. В. Освіта для громадян похилого віку: досвід та майбутні можливості. Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія. 2023. Т. 14, № 2. С. 39–46. DOI: [https://doi.org/10.31548/hspedagog14\(2\).2023.39-46](https://doi.org/10.31548/hspedagog14(2).2023.39-46).
6. Драчук О. В. Університети третього віку: стан і перспективи. Роль молоді у розвитку АПК України : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених, м. Київ, 19–20 квітня 2023 р. Київ, 2023. С. 130–133. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u317/2023_zbirnik_19.04.23_sait_11.10.23.pdf.
7. Драчук О. В., Тверезовська Н. Т. Європейські практики контролю якості соціальних послуг: етичний вимір у контексті обслуговування осіб похилого віку в Україні. Перспективи та інновації науки. 2026. № 1(59). С. 1670–1682. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-1\(59\)-1670-1682](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-1(59)-1670-1682).

Масло І.М.*orcid.org/0000-0002-8637-5000*

*старший викладач кафедри іноземних мов,
Національний університет
водного господарства та природокористування,
Україна, м. Рівне*

МОДЕЛЮВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Функціонування сучасної вищої школи відбувається в умовах динамічної трансформації ринку праці, прискорення науково-технічного прогресу та інтенсифікації міжнародного співробітництва. За таких умов критерієм якості вищої освіти стає не лише засвоєння здобувачами теоретичних знань, а й спроможність випускників розв'язувати комплексні фахові завдання у міжкультурному та цифровому середовищі.

Традиційна методика викладання іноземної мови, зорієнтована переважно на опанування загальномовної норми чи пасивне засвоєння граматичних структур, виявляє обмежену ефективність у контексті підготовки фахівців інженерного профілю та немовних спеціальностей [2, с. 14-18; 3, с. 69-70]. Зазначена суперечність актуалізує застосування методології наукового моделювання.

Моделювання іншомовної професійної компетентності передбачає конструювання цілісної, теоретично обґрунтованої та дидактично адаптованої системи, що забезпечує зв'язок між нормативними вимогами освітніх стандартів та кінцевими результатами навчання (Learning Outcomes) [1, с. 12; 3, с. 70]. Теоретично сконструйована *модель виконує нормативно-прогностичну функцію*: вона визначає орієнтири підготовки, забезпечує її вимірюваність, системність і цілеспрямованість, гарантуючи тим самим підвищення якості освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Взаємозв'язок між теоретичною концептуалізацією моделі та її практичною реалізацією забезпечується функціонуванням її структурних блоків:

✓ **Цільовий блок (детермінація освітніх траєкторій)**: конкретизація мети підготовки у формі структурованого профілю компетентності трансформує процес вивчення мови у системне досягнення практично значущих результатів. Це уможливило узгодження очікувань здобувачів освіти, методичних підходів науково-педагогічних працівників і вимог роботодавців, формуючи прозору індивідуальну освітню траєкторію [3, с. 71-72].

✓ **Змістово-компонентний блок (професійна спрямованість контенту)**: диференціація складників компетентності (лінгвістичного, соціокультурного, цифрового тощо) забезпечує оптимальний баланс навчального матеріалу [2, с. 45-49; 3, с. 71]. Застосування моделі сприяє мінімізації нерелевантного контенту завдяки фокусуванню змісту на фаховій термінології та

англійській мові професійного спрямування (English for Specific Purposes – ESP), інженерному дискурсі, міжкультурній етиці та цифрових інструментах.

✓ *Технологічно-процесуальний блок (процесуальна оптимізація)*: впровадження моделі зумовлює перехід від репродуктивних методів навчання до активного занурення у професійний контекст [2, с. 102-105]. Це досягається шляхом інтеграції предметно-мовного інтегрованого навчання (Content and Language Integrated Learning – CLIL), кейс-методів, проєктних технологій, а також використання корпусних інструментів, систем управління навчанням (Learning Management System, зокрема LMS Moodle) та технологій штучного інтелекту, що стимулює розвиток критичного мислення й комунікативних навичок [4, с. 27-32].

Обов'язковою умовою забезпечення якості освітнього процесу є наявність об'єктивного інструментарію оцінювання досягнень здобувачів, що реалізується через *критерійно-діагностичний блок моделі* [1, с. 34-41]:

1. *Мінімізація суб'єктивності оцінювання*: обґрунтування критеріїв (когнітивного, діяльнісного, особистісного) та відповідних якісних дескрипторів дає змогу оцінювати рівень сформованості компетентності на основі якісних параметрів володіння практичними навичками, а не за формальним принципом.

2. *Системний моніторинг і зворотний зв'язок*: діагностичний інструментарій забезпечує безперервний моніторинг навчальних досягнень на кожному етапі освітнього процесу, що дозволяє своєчасно виявляти та усувати прогалини в підготовці.

3. *Корекційно-рефлексивна функція*: результати діагностики є підґрунтям для коригування змісту навчальних дисциплін і методичної системи викладача, що забезпечує адаптивність освітнього процесу до актуальних потреб галузі.

Реалізація теоретично обґрунтованої моделі іншомовної професійної компетентності створює синергетичний ефект, що виходить за межі окремої дисципліни й оптимізує систему підготовки в цілому [2, с. 220-225; 3, с. 73-74].

Основними напрямками впливу є:

✓ *Підвищення конкурентоспроможності випускників*: сформована компетентність забезпечує можливість участі фахівців у міжнародних науково-виробничих проєктах, веденні фахової документації, здійсненні технічного перекладу та міжкультурній комунікації.

✓ *Формування метакомпетентностей (Lifelong Learning)*: акцентується розвиток рефлексивності, самостійності, адаптивності та здатності до безперервного професійного самовдосконалення.

✓ *Сприяння академічній та міжнародній мобільності*: відповідність рівня підготовки здобувачів міжнародним освітнім рамкам підвищує рейтинг закладу вищої освіти, розширює можливості реалізації програм подвійних дипломів та активізує міжнародний науковий обмін.

Застосування системного аналізу до моделювання іншомовної професійної компетентності доводить, що теоретичні розробки виступають безпосереднім інструментом підвищення якості вищої освіти. Модель трансформує освітній процес у керовану, вимірювану та високотехнологічну систему. Практичним результатом реалізації такого підходу є підготовка висококваліфікованого, міжкультурно компетентного фахівця, здатного до ефективної професійної діяльності в глобалізованому просторі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ніколаєва С. Ю. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
2. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти. К. : Фірма «ІНКОС», 2006. 248 с.
3. Шандрук С. І., Аркушина Ю. В. Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців на немовних факультетах в закладах вищої педагогічної освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. Вип. 196. С. 69-75. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-196-69-75>
4. Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. 173 p.

УДК 378.147

*Нельга Анатолій Тимофійович,
Самохвалов Сергій Павлович,
Чабан Тетяна Василівна,
Щербина В'ячеслав Віталійович,
Тітов Ігор Васильович,
викладачі*

*ВСП «Техніко - економічний фаховий коледж
Дніпровського державного технічного університету»,
м. Кам'янське, Україна
anelga0@gmail.com*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТА ПЕРЕДВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Вступ. Сучасні тенденції розвитку освіти як у всьому світі, так і в нашій державі тісно пов'язані з використанням цифрових технологій. Перехід до цифрового освітнього середовища стає невід'ємною частиною модернізації системи вищих та передвищих закладів освіти та відкриває нові можливості для підвищення ефективності навчального процесу. Цифровізація освітнього процесу в навчальних закладах є визначальною насамперед у сфері фізичного виховання студентів.

У контексті фізичного виховання цифровізація з одного боку оптимізує процес контролю за навчанням студентів, індивідуалізує навантаження та підвищує мотивацію, з іншого боку, викликає необхідність переосмислювання традиційних підходів, які спираються на пряму взаємодію між викладачем і студентом. Особлива увага приділяється питанням мотивації та адаптації студентів до нових технологічних умов. Використання відповідних цифрових інструментів та їх застосування в навчальній освіті є чи не основним її завданням.

Мета роботи. Обговорення особливостей цифровізації в фізичному вихованні студентів вищої та передвищої освіти з визначенням ефективного використання цифрових інструментів у педагогічній системі.

Матеріали та методи. Одним із сучасних напрямків впливу цифровізації на систему фізичного виховання є використання носимих пристроїв, онлайн-платформ, веб-додатків та телемедицини послуг [1]. Кожен із цих інструментів має свої особливості та завдання, спрямовані на задоволення індивідуальних потреб користувачів. Вони сприяють контролю фізичної активності, формуванню індивідуальних планів тренувань, відстеженню емоційного стану, а також забезпечують коригування навантаження в режимі реального часу.

Тема носимих пристроїв для фіксації фізіологічних показників дуже актуальна, у світі спостерігається справжній бум у цьому напрямку. До носимих пристроїв відносяться цілий модельний ряд фітнес трекерів. Їх умовно розділяють на 3 категорії: «фітнес - годинник», «фітнес - браслети» та крокоміри. Як приклад, на рис. 1 зображено вигляд деяких типів фітнес трекерів.

Рис. 1. Вигляд деяких типів фітнес трекерів

«Фітнес годинник» доречно застосовувати тим, яким не можна пропускати важливі дзвінки та СМС під час занять спортом. Крім свого функціоналу (показувати час), годинник також показує кількість спалених калорій, серцевий ритм, дистанцію, темп бігу або ходьби свого власника. Для того, щоб детальніше ознайомитися з показниками своїх тренувань, потрібно годинник синхронізувати зі своїм смартфоном [2].

«Фітнес браслети», крім функцій, які вбудовані у всі фітнес трекери, вони надають своїм власникам можливість свої дані відправляти викладачу – тренеру та обмінюватися з ним оперативною інформацією. За допомогою «розумного браслета», зручно дистанційно керувати своїм смартфоном, коли руки власника зайняті і він не може взяти телефон під час дзвінка.

Крокоміри невпинно стежать за біометричними параметрами свого власника: частота серцевих скорочень, кількість споживаних та витрачених калорій, рівень цукру в крові [3]. Також можна відстежувати кількість пройдених кроків, дистанцію та темп бігу та ходьби.

Виходячи з вище наведеного, можна достовірно відзначити, що гаджети стали звичними помічниками, які можуть покращити як фізичне, так і психічне здоров'я. Якщо раніше гаджети використовувалися переважно для спілкування чи розваг, то сьогодні вони виступають персональними тренерами, консультантами і навіть неформальними психотерапевтами [4]. Але наскільки можна довіряти цифровим медичним рішенням, відповідь одна - вони ефективні, але для досягнення оптимальних результатів потрібно постійно вдосконалювати та адаптуватися до конкретних умов [5].

Онлайн-платформи та спеціалізовані веб-сайти надають доступ до навчальних матеріалів, інтерактивним тренінгам і групам підтримки, що особливо важливо для тих, хто стикається з психічними труднощами.

Використання штучного інтелекту (ШІ) є корисним для аналізу даних і прогнозування змін у здоров'ї, а також використання технологій віртуальної реальності для навчання [6].

Сучасні методи, що засновані на довгострокових спостереженнях і контрольованих дослідженнях, допомагають коригувати стратегії та адаптувати інструменти до змінних умов.

Для студентської аудиторії ці технології забезпечують автономію та гнучкість процесу, що особливо важливо при поєднанні освітніх і поза аудиторних заходів.

Слід звернути увагу на роль мотиваційного аспекту для фізичного виховання студентів. Однозначно можна сказати, мотивація відіграє центральну роль у ефективності цифрових рішень [7]. На відміну від традиційного фізичного виховання, де мотивація здебільшого базується на педагогічному впливі, цифрові технології здатні створювати внутрішні стимули через ігрові елементи та візуалізацію прогресу. Досягнення, рейтинги, нагороди і виклики формують постійний інтерес і конкурентний настрій серед студентів. Дослідження показують [8], що при використанні цифрових трекерів і ігрових форматів у студентів в середньому підвищується рівень фізичної активності на 20-30%, що свідчить про значний потенціал цифровізації у мотиваційній сфері.

Однак ефективність цифрових технологій у фізичному вихованні значною мірою залежить від готовності викладачів і студентів їх використовувати.

Цифрова компетентність викладача стає важливою умовою для успішної інтеграції технологій у освітній процес [9]. Викладач повинен не лише опанувати сучасні засоби комунікації та аналізу даних, а й розуміти принципи цифрових послуг, вміти інтерпретувати результати та адаптувати їх до особливостей фізичного стану студентів. Часто саме відсутність методологічної підготовки стає бар'єром для повного впровадження цифрових рішень у освітній практиці.

Важливою сферою цифровізації фізичного виховання є використання онлайн-платформ та дистанційного навчання [10]. Показано, що цифрові технології можуть забезпечити сталість освітнього процесу навіть за умов обмежень і відсутності особистої взаємодії. Онлайн-заняття, відеотренування, вебінари та інтерактивні курси фізичного виховання стали новим стандартом, який залишається актуальним навіть після повернення до традиційних форматів [11]. Такі форми дозволяють учням самостійно регулювати темп занять, обирати заняття, що відповідають їхнім інтересам і фізичним здібностям, а також отримувати зворотний зв'язок у зручний час.

Проте формат дистанційної фізичної культури має й певні недоліки [12]. Рівень прямого педагогічного контролю знижується, важко оцінити техніку виконання вправ, групову динаміку та відчуття приналежності, які раніше були сильними мотиваційними факторами, слабшають. Ці проблеми вимагають розробки нових методологічних рішень, спрямованих на компенсацію недоліків віртуальної взаємодії. Один із можливих способів - це змішана модель навчання, яка поєднує традиційні форми фізичної активності з цифровим керуванням і мотивацією [13]. Ця модель дозволяє зберігати елементи живого спілкування, не втрачаючи переваг технологічної гнучкості.

Слід зазначити, що цифровізація фізичного виховання не обмежується використанням фітнес-додатків та онлайн-курсів. Інтелектуальні системи аналізу даних, штучний інтелект і масиви даних стають дедалі важливішими, дозволяючи студентам оцінювати динаміку свого фізичного стану за різними показниками - від частоти серцебиття та рівня кисню в крові до якості сну та рівня стресу. Ці технології відкривають можливості для створення персоналізованих програм фізичної підготовки, адаптованих до фізіологічних і психологічних характеристик кожного студента [14].

Використання штучного інтелекту та аналітичних платформ у фізичному вихованні стає не просто інновацією, а необхідністю, враховуючи зростаючий обсяг даних, які генерують носимі пристрої та додатки.

Цифровізація фізичного виховання не може розглядатися як самоціль. Її завдання не в тому, щоб замінити фізичну активність технологіями, а в тому, щоб доповнити її, зробити процес навчання більш гнучким, свідомим і мотивуючим. Технології мають слугувати інструментом педагогічної підтримки, а не основним елементом змісту. Ефективне використання цифрових інструментів можливе лише за умови їх інтеграції в інтегровану педагогічну систему, засновану на науково обґрунтованих принципах фізичного виховання, послідовності та індивідуального підходу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сільченко М.В. Агестація дистанційних курсів як обов'язкова складова системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні / Сільченко М.В., Красюк Ю.М. // MoodleMoot Ukraine 2017. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle: матеріали V-ої міжнародної науково-практичної конференції / Київський національний університет будівництва і архітектури — К.: КНУБА, 2017. — 56 с. — С. 49.
2. Цифровые технологии в физическом воспитании студентов: опыт использования мобильного приложения / А. А. Егизарян [и др.]. // Теория и практика физической культуры, 2024. № 2. С. 61-63. URL: http://elibrary.udsu.ru/xmlui/bitstream/handle/123456789/22404/142лб_18.03.2024.pdf (дата обращения 27.10.2025).
3. Анікеєв Д.М. Рухова активність у способі життя студентської молоді: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення»/ Д.М. Анікеєв — Київ, 2012. — 20 с.
4. Бірюкова Т. Адаптація студентів медичного факультету до циклу дисциплін фізичного виховання / Т. Бірюкова, П. Годлевський // Актуальні проблеми юнацького спорту: зб. статей XIII Всеукр. наук. конф. / уклад. С.К. Голяка. — Херсон: ХДУ, 2018. — С. 199–203.
5. Несторова С. Ю. Адаптація організму молоді 18-20 років до фізичних навантажень аеробного та анаеробного спрямування в умовах різної метеоситуації / С. Ю. Несторова // Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. з галузі фіз.. культури і спорту. — Л., 2007. — Вип. 11, т. 4. — С. 196-200.
6. Сургунт Н. А Психодіагностика професійної придатності майбутнього практичного психолога : дис...канд. психолог. наук : 19.00. 07.— К., 2003.—248 с.
7. Волкова Н.П. Педагогіка / Н.П Волкова. — Київ : Академвидав, 2007. — 616 с.
8. Небесная В. В. Исследование бюджета рабочего времени студентов высших учебных заведений / Небесная В. В., Гридина Н. А. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наук. моногр. / за ред. С. С. Єрмакова. — 2008. — № 6. — С. 57 – 59.
9. Гладкова В. М. Професійна орієнтація : навч. посіб. — Л. : Новий світ. — 2007. — 160 с.
10. Халайджі С. В. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів енергетичних спеціальностей : автореф. дис. канд. наук з фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.02. „Фізична культура, фізичне виховання різних верств населення” / С. В. Халайджі — Л., 2006. — 20 с.
11. Soroka A, Physical and mental health components condition in the life quality of students who regularly practice kickboxing and yoga / A. Tsos, Y. Hylchuk, O. Andreichuk et al. // Physical Activity Review, — 2017.— Vol. 5.—P.37-43.

12. Сіренко Р. Р. Функціональні блоки, що гальмують розвиток фізичної працездатності / Р. Р. Сіренко, Й. Г. Фалес, О. Ф. Огерчук // Адаптаційні можливості дітей та молоді: V Міжнар. наук.-прак. конф. – О. : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2004. – С. 202-204.

13. Королінська С. В. Клубна форма організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах : дис. канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / С. В. Королінська – Л., 2007. – 196 с.

14. Dorota Ortenburger. Taekwwon-do: a chance to develor social skills, Ido movement for culture / Dorota Ortenburger, Jacek Wasik, Tomasz Gora, Anatolii Tsos, Natalia Bselika // Journal of Martial Arts Anthropology. – 2017. – Vol. 17, no 4. – P. 14-18. DOI: 10.14589/ido.17.4.3. 35.

Сидорко Віктор Петрович,
кандидат. пед. наук,
ВП «Боярський фаховий коледж
Національного університету
біоресурсів і природокористування України
Гаврилов Денис Миколайович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Національний університет
біоресурсів і природокористування України

УПРАВЛІНСЬКО-ПРОЄКТНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФІЛАКТИКИ КОНФЛІКТІВ У СІМ'ЯХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Сучасні умови воєнного стану в Україні зумовлюють необхідність переосмислення змісту соціальної роботи із сім'ями військовослужбовців. Тривале перебування у зоні бойових дій, виконання навчально-бойових і службових завдань, емоційне напруження, розлука з родиною, зміна сімейних ролей, складність повернення до сімейного життя створюють підвищені ризики виникнення конфліктів у родині військових. Такі конфлікти не завжди є наслідком лише побутових непорозумінь. Часто вони пов'язані з накопиченим стресом, психологічним виснаженням, порушенням комунікації, різними очікуваннями членів сім'ї, труднощами адаптації військовослужбовця до мирного середовища та недостатністю своєчасної соціальної підтримки.

Сім'я військовослужбовця одночасно виступає і ресурсом підтримки, і вразливою соціальною системою, яка сама потребує фахового супроводу. Під час виконання навчальних і бойових завдань на психіку військовослужбовця впливає низка негативних чинників, які можуть змінювати емоційне реагування, поведінку та характер взаємодії з іншими людьми [10]. Зазвичай це позначається на сімейній комунікації, особливо після повернення військовослужбовця додому або під час періодів короткотривалої відпустки.

У цьому контексті особливого значення набуває управлінсько-проектний підхід до профілактики конфліктів у сім'ях військовослужбовців. Сутність підходу полягає в тому, що профілактична робота має організовуватися як цілісна система дій, що передбачає діагностику потреб сімей, визначення цільової групи, планування змісту допомоги, добір методів роботи, залучення партнерів, реалізацію програми, моніторинг результатів і коригування подальшої підтримки. Саме такий підхід дозволяє зробити соціальну профілактику послідовною, адресною та вимірюваною.

Конфлікти в сім'ях військовослужбовців можуть виникати на різних рівнях сімейної взаємодії: між подружжям, між батьками й дітьми, між військовослужбовцем та іншими членами родини. Причинами можуть бути емоційна дистанція, складність відновлення довіри після тривалої розлуки, різне бачення сімейних ролей, труднощі спілкування,

накопичена втома, матеріальні проблеми, зміна поведінки військовослужбовця, підвищена чутливість до критики, а також відсутність навичок конструктивного діалогу. А. Арбачевська та Н. Тверезовська підкреслюють, що соціально-психологічна адаптація військовослужбовців до мирного життя потребує уваги до соціального оточення, комунікативних зв'язків і підтримки родини [1]. Отже, профілактика конфліктів має охоплювати не лише самого військовослужбовця, а всю сімейну систему.

Управлінсько-проектний підхід передбачає кілька взаємопов'язаних етапів. На першому етапі виявляються потреби сімей військовослужбовців. Важливо з'ясувати, з якими труднощами стикаються сім'ї: порушенням комунікації, емоційним напруженням, проблемами виховання дітей, нерозподіленістю сімейних обов'язків, недостатньою поінформованістю про доступні послуги, недовірою до фахівців або небажанням звертатися по допомогу.

Планування профілактичної роботи виступає другим етапом, що охоплює визначення мети, завдань, цільової групи, очікуваних результатів, змістових блоків, термінів реалізації, відповідальних фахівців і партнерів. На значущості управлінсько-проектного виміру профілактики конфліктів у сім'ях військовослужбовців, наголошують О. Половий та Н. Тверезовська [5]. Адже саме проектна логіка дозволяє поєднати аналіз проблеми, планування дій, ресурсне забезпечення та оцінювання результатів [5].

Реалізація профілактичної програми відбувається на третьому етапі. Зміст доцільно будувати за: інформаційно-просвітницьким, консультативним, комунікативно-тренінговим, емоційно-регулятивним, сімейно-орієнтованим і ресурсно-партнерським напрямками. Так, інформаційно-просвітницький напрям передбачає пояснення членам сімей природи конфліктів, особливостей адаптації військовослужбовців, ролі конструктивного спілкування та можливостей отримання допомоги. Консультативний охоплює індивідуальні та сімейні консультації. Комунікативно-тренінговий напрям спрямований на формування навичок активного слухання, ненасильницького спілкування, зниження напруження і пошуку спільних рішень. Важливим виступає емоційно-регулятивний напрям, оскільки у сім'ях військовослужбовців конфлікти часто загострюються через втому, тривожність, пригніченість, дратівливість або невміння висловлювати переживання без взаємних звинувачень. Аналізуючи сучасні підходи до діагностування розладів харчової поведінки у військовослужбовців, Н. Тверезовська звертає увагу на необхідність комплексного бачення психоемоційного стану військового та своєчасного виявлення змін у поведінці й самопочутті [6]. Для соціального працівника це означає потребу уважного ставлення до непрямих проявів напруження та своєчасного залучення профільних фахівців.

Окреме місце в управлінсько-проектному підході належить партнерській взаємодії. Сім'я військовослужбовця не повинна залишатися сам на сам із труднощами. До профілактичної роботи можуть залучатися соціальні служби, центри надання соціальних послуг, ветеранські простори, громадські організації, заклади освіти, психологічні служби, медичні установи, благодійні фонди та органи місцевого самоврядування. Н. Тверезовська та Ю. Гайдаєнко підкреслюють значення партнерських практик закладів освіти й ветеранських організацій у підготовці соціальних працівників до підтримки військовослужбовців із посттравматичним стресовим розладом [7]. Така взаємодія є важливою і для профілактики сімейних конфліктів, адже дозволяє забезпечити комплексність допомоги.

У контексті підготовки майбутніх соціальних працівників актуальним є поєднання українського досвіду з європейськими практиками супроводу демобілізованих військових. О. Волошин і Н. Тверезовська наголошують на необхідності гармонізації підготовки соціальних працівників до супроводу демобілізованих військових із європейськими підходами [2]. Це важливо для формування у майбутніх фахівців готовності працювати не лише з окремими запитами, а й з комплексними сімейними ситуаціями, які потребують міждисциплінарної взаємодії.

Значущість професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей до профілактики конфліктів у сім'ях військовослужбовців обґрунтовано також у праці Н. Тверезовської, Т. Григоренко, І. Демченко та О. Полового [8]. Автори наголошують, що така підготовка має поєднувати теоретичні знання про природу сімейних конфліктів, практичні навички соціальної профілактики, міждисциплінарну взаємодію та готовність до роботи з родинами в умовах підвищеного психосоціального навантаження [8].

Сучасна соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми сім'ями також потребує використання інноваційних і цифрових інструментів. І. Демченко, Т. Григоренко та Н. Тверезовська розглядають можливості застосування чат-ботів із штучним інтелектом для підтримки військовослужбовців [3]. У профілактиці сімейних конфліктів такі інструменти можуть виконувати допоміжну функцію: інформувати про доступні послуги, нагадувати про способи саморегуляції, спрямовувати до фахівців, забезпечувати первинну навігацію у складних ситуаціях. Водночас цифрові рішення не можуть замінити фахову консультацію, сімейну зустріч або соціальний супровід, а мають доповнювати систему підтримки.

Окремого значення набуває міжвідомча взаємодія та наявність чітких протоколів підтримки у випадках, коли сім'я військовослужбовця перебуває у стані високого психосоціального напруження. На важливість підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з військовими в межах міжвідомчої взаємодії та застосування протоколів підтримки звертають увагу Р. Деркач і Н. Тверезовська [4]. Для профілактики сімейних конфліктів це означає потребу узгодженої роботи соціальних служб, психологічних центрів, медичних установ, ветеранських просторів і громадських організацій.

Важливим управлінським аспектом є ресурсне забезпечення профілактичної роботи. У публікаціях, присвячених управлінню реабілітаційними центрами та закладами надання соціальних послуг, Н. Тверезовська та співавтори акцентують увагу на значенні проєктних рішень, інноваційних підходів, партнерства, цифрової трансформації, управління якістю та ресурсної стійкості [9]. Ці положення можна застосувати і до організації профілактики конфліктів у сім'ях військовослужбовців, оскільки така робота потребує не лише фахової підготовки спеціалістів, а й управлінського планування, координації ресурсів і оцінювання результативності.

Вагомого значення набуває емоційно-регулятивний напрям, оскільки у сім'ях військовослужбовців конфлікти часто загострюються через втому, тривожність, пригніченість, дратівливість або невміння висловлювати переживання без взаємних звинувачень. Аналізуючи сучасні підходи до діагностування розладів харчової поведінки у військовослужбовців, Н. Тверезовська звертає увагу на необхідність комплексного бачення психоемоційного стану військового та своєчасного виявлення змін у поведінці й

самопочутті [6]. Для соціального працівника це означає потребу уважного ставлення до непрямих проявів напруження та своєчасного залучення профільних фахівців.

Четвертим етапом управлінсько-проектного підходу є моніторинг і оцінювання результатів. Ефективність профілактичної програми може визначатися за такими показниками: зниження рівня конфліктності, покращення сімейної комунікації, підвищення готовності до діалогу, зростання здатності конструктивно розв'язувати суперечності, підвищення рівня взаємопідтримки, готовність звертатися по допомогу та використання ресурсів громади. Виокремлений моніторинг дозволяє не лише оцінити результат, а й удосконалити програму відповідно до реальних потреб сімей.

Отже, управлінсько-проектний підхід до профілактики конфліктів у сім'ях військовослужбовців забезпечує системність, адресність і результативність соціальної роботи. Перевага полягає в тому, що управлінсько-проектний підхід дозволяє поєднати діагностику потреб, планування, профілактичну програму, партнерську взаємодію, ресурсне забезпечення, цифрові інструменти та оцінювання результатів, сприяючи зміцненню родинної стійкості, попередженню загострення конфліктів, створенню умов для своєчасної підтримки сімей військовослужбовців.

Таким чином, профілактика конфліктів у сім'ях військовослужбовців має здійснюватися системно, з урахуванням соціально-психологічних і організаційно-комунікативних чинників. Управлінсько-проектний підхід дозволяє перейти від разових заходів до цілісної моделі соціальної підтримки, яка охоплює виявлення потреб, планування, реалізацію програми, залучення партнерів і моніторинг результатів. Перспективним напрямом подальших досліджень є розроблення й експериментальна перевірка програми соціальної профілактики конфліктів у сім'ях військовослужбовців у діяльності соціальних служб, центрів надання соціальних послуг, ветеранських просторів і громадських організацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арбачевська А., Тверезовська Н. Т. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців до мирного життя. Роль молоді у розвитку АПК України : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених, м. Київ, 16–17 травня 2024 р. Київ, 2023. С. 163–165. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u317/2024_zbirnik_17.05.24_sait_25.06.24.pdf.
2. Волошин О. О., Тверезовська Н. Т. Гармонізація підготовки соціальних працівників до супроводу демобілізованих військових із європейськими практиками. Ресурсно-орієнтоване навчання в «3Д»: доступність, діалог, динаміка : зб. тез доповідей VI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Полтава, 19–20 лютого 2026 р. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2026. С. 23–25. URL: <https://drive.google.com/file/d/1DBsJyCF8QQKOB5kO7BISoml7PkFSxPAQ/view>.
3. Демченко І. І., Григоренко Т. В., Тверезовська Н. Т. Застосування чат-ботів із ШІ для підтримки військовослужбовців. Перспективи та інновації науки. 2025. № 11(57). С. 492–504. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11\(57\)-492-504](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11(57)-492-504).
4. Деркач Р. В., Тверезовська Н. Т. Підготовка майбутніх соціальних працівників до профілактики суїцидального ризику серед військових: міжвідомча взаємодія та протоколи підтримки. Ресурсно-орієнтоване навчання в «3Д»: доступність, діалог,

динаміка : зб. тез доповідей VI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Полтава, 19–20 лютого 2026 р. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2026. С. 848–852. URL: <https://drive.google.com/file/d/1DBsJyCF8QQKOB5kO7BISoml7PkFSxPAQ/view>.

5. Половий О. М., Тверезовська Н. Т. Управлінсько-проектний вимір з профілактики конфліктів у сім'ях військовослужбовців. Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка : зб. тез доповідей VI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Полтава, 19–20 лютого 2026 р. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2026. С. 818–821. URL: <https://drive.google.com/file/d/1DBsJyCF8QQKOB5kO7BISoml7PkFSxPAQ/view>.

6. Тверезовська Н. Т. Розлади харчової поведінки у військовослужбовців: сучасний підхід до діагностування. Розвиток лідерського потенціалу жінок в академічному середовищі: міжнародний досвід для потреб розбудови України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 11–12 квітня 2024 р. Київ, 2024. С. 129–132. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u368/zbirnik_rozvitok_liderskogo_potencialu_zhinok_v_akademichnomu_seredovishchi.pdf.

7. Тверезовська Н. Т., Гайдаєнко Ю. В. Партнерські практики закладу освіти й ветеранських організацій у підготовці соціальних працівників до підтримки військовослужбовців із посттравматичним стресовим розладом. Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка : зб. тез доповідей VI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Полтава, 19–20 лютого 2026 р. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2026. С. 440–442. URL: <https://drive.google.com/file/d/1DBsJyCF8QQKOB5kO7BISoml7PkFSxPAQ/view>.

8. Тверезовська Н. Т., Григоренко Т. В., Демченко І. І., Половий О. М. Професійна підготовка майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей до профілактики конфліктів у сім'ях військовослужбовців. Актуальні питання у сучасній науці. 2026. № 2(44). С. 1875–1886. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-2\(44\)-1875-1886](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-2(44)-1875-1886).

9. Tverezovska, N., Arthur Launer, M., Demchenko, I., Suprun, D., & Hryhorenko, T. Project-based solutions and innovative approaches to the management of rehabilitation centres and social service institutions. *Development Management*, 2026. 25(2), 34-56. DOI: <https://doi.org/10.63341/devt/2.2026.34>.

10. Tverezovska N., Veremiy L. Factors of negative influence on the psyche of a serviceman during the performance of combat, training and combat missions. *Humanities Studios: Pedagogy, Psychology, Philosophy*. 2023. Vol. 11, No. 4. P. 164–171. DOI: [https://doi.org/10.31548/hspedagog14\(4\).2023.164-171](https://doi.org/10.31548/hspedagog14(4).2023.164-171).

Тверезовська Ніна Трохимівна,
доктор педагогічних наук, професор,
Національний університет
біоресурсів і природокористування України
Гребенко Олексій Петрович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Національний університет
біоресурсів і природокористування України

КОМУНІКАТИВНА ПІДТРИМКА ОСІБ ТРЕТЬОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Соціальна реабілітація осіб третього віку є важливим напрямом сучасної соціальної роботи, оскільки старший вік часто супроводжується зміною соціального статусу, звуженням кола спілкування, втратою професійних ролей, погіршенням стану здоров'я, самотністю, тривожністю та зниженням участі в житті громади. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах війни, коли літні люди можуть переживати втрату житла, вимушене переміщення, розрив родинних зв'язків, обмежений доступ до соціальних послуг і підвищене психоемоційне напруження.

Одним із важливих засобів соціальної реабілітації осіб третього віку є комунікативна підтримка. Вона спрямована на збереження, відновлення й розвиток соціальних зв'язків, подолання ізоляції, формування довірливого середовища, підтримку здатності людини до взаємодії з родиною, сусідами, фахівцями соціальної сфери, громадськими організаціями та іншими членами громади. Без налагодженої комунікації соціальна реабілітація втрачає свою цілісність, оскільки людина може залишатися формально охопленою послугами, але фактично ізольованою від активного соціального життя.

Комунікативна підтримка в соціальній роботі з особами третього віку має кілька взаємопов'язаних вимірів. В першу чергу вона передбачає створення безпечного простору для спілкування, у якому літня людина може висловити свої потреби, переживання, очікування, труднощі та життєвий досвід. Такий простір важливий для подолання відчуття непотрібності, самотності й емоційного відчуження. У цьому контексті відновні практики діалогу та примирення для людей похилого віку в умовах війни мають значний потенціал, оскільки сприяють формуванню довіри, взаємоповаги й підтримувальної взаємодії [3].

Важливим напрямом комунікативної підтримки є групова робота. Групові зустрічі, тематичні бесіди, заняття в клубах активного довголіття, кола спільноти, творчі практики, арт-терапевтичні заняття та онлайн-зустрічі дають змогу літнім людям розширити коло спілкування, знайти однодумців, поділитися власним досвідом, відчутти причетність до спільноти. Соціальна робота з особами похилого віку в цифровому середовищі, зокрема через коло, арт-терапію та онлайн-взаємодію, відкриває додаткові можливості для підтримки тих, хто має обмежену мобільність або проживає віддалено [6].

Окремого значення в процесі соціальної реабілітації набуває цифрова комунікація. Для частини осіб третього віку цифрове середовище є складним і незвичним, однак саме воно може стати важливим ресурсом підтримки соціальних зв'язків. Онлайн-зв'язок із родиною, участь у дистанційних заняттях, отримання інформації про соціальні послуги, запис до установ, використання месенджерів і відеозв'язку сприяють зменшенню соціальної ізоляції та розширюють можливості участі літньої людини в соціальному житті. Водночас цифрова комунікація потребує супроводу, навчання й підтримки з боку соціальних працівників або волонтерів.

Важливим напрямом комунікативної підтримки є соціально-психологічне консультування. Здоров'язбережувальні практики у соціально-психологічному консультуванні осіб похилого віку сприяють не лише збереженню психоемоційного стану, а й формуванню навичок самопідтримки, конструктивного спілкування, вираження власних потреб і прийняття допомоги [7]. У процесі соціальної реабілітації важливо, щоб літня людина не була пасивним отримувачем послуг, а ставала активним учасником взаємодії.

Не менш важливою є партнерська взаємодія, оскільки соціальна реабілітація осіб третього віку потребує залучення центрів надання соціальних послуг, територіальних центрів, громадських організацій, закладів освіти, медичних установ, волонтерських ініціатив, родинного оточення та місцевої громади. Європейські практики контролю якості соціальних послуг акцентують увагу на етичності, доступності, повазі до гідності людини та якості взаємодії з отримувачами послуг [5]. Саме тому комунікативна підтримка має розглядатися не як допоміжний елемент, а як необхідна умова якісної соціальної реабілітації.

Особливого значення у дослідженні О. Гребенка набуває ресурсно-орієнтована логіка соціальної роботи з особами третього віку. Автор підкреслює важливість опори на внутрішні й зовнішні ресурси людини, її життєвий досвід, соціальні зв'язки, інтереси та можливості участі в житті громади [1]. Комунікативна підтримка безпосередньо пов'язана з таким підходом, оскільки саме через спілкування людина активізує власний досвід, відновлює соціальні ролі та включається у взаємодію з іншими.

Організаційний аспект соціальної реабілітації осіб третього віку пов'язаний із потребою належного управління реабілітаційними установами, координації фахівців, забезпечення якості послуг і створення умов для індивідуалізованої підтримки отримувачів соціальних послуг. Сучасні моделі управління реабілітаційними установами орієнтують соціальну роботу на системність, міждисциплінарність, результативність і практичну спрямованість допомоги [8]. Це дає підстави розглядати комунікативну підтримку як складову цілісної системи соціальної реабілітації, а не як окремих епізод взаємодії з літньою людиною.

Практична реалізація комунікативної підтримки може здійснюватися через індивідуальні бесіди, групові заняття, клуби спілкування, кола підтримки, міжпоколінні зустрічі, цифрові мінітренінги, телефонне консультування, арт-терапевтичні вправи, спільне планування дозвілля, створення індивідуального плану соціальної активності. Важливо, щоб така підтримка була регулярною, доброзичливою, доступною та орієнтованою на потреби конкретної людини.

Комунікативна підтримка також має діагностичне значення. Через спілкування соціальний працівник може виявити рівень соціальної ізоляції, емоційний стан, потреби у допомозі, наявність або відсутність родинної підтримки, готовність людини брати участь у групових заходах, її інтереси й ресурси. У цьому контексті важливими є

діагностичні інструменти оцінювання готовності майбутніх соціальних працівників до роботи з громадянами похилого віку та критерії, показники й рівні такої готовності [4; 6].

Отже, комунікативна підтримка є важливим компонентом соціальної реабілітації осіб третього віку. Вона сприяє подоланню соціальної ізоляції, відновленню довіри, розширенню кола спілкування, активізації особистісних ресурсів, залученню до життя громади та підвищенню якості життя. У процесі соціальної реабілітації комунікація виступає не лише способом передачі інформації, а й засобом підтримки, відновлення, включення та самореалізації літньої людини.

Таким чином, ефективна соціальна реабілітація осіб третього віку має передбачати цілеспрямовану комунікативну підтримку, яка поєднає індивідуальну, групову, цифрову, консультативну, відновну та партнерську взаємодію. Перспективним є розроблення програми соціальної реабілітації осіб третього віку, у якій комунікативна підтримка буде визначена як один із провідних напрямів роботи соціального працівника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гребенко О. П., Тверезовська Н. Т. Ресурсно-орієнтована модель активного довголіття в соціальній роботі з особами третього віку. Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка : зб. тез доповідей VI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Полтава, 19–20 лютого 2026 р. Полтава : ПНІТУ імені В. Г. Короленка, 2026. С. 902–904. URL: <https://drive.google.com/file/d/1DBsJyCF8QQKOB5kO7BISoml7PkFSxPAQ/view>.
2. Драчук О. В. Діагностичний інструментарій оцінювання готовності майбутніх соціальних працівників до роботи з громадянами похилого віку. Суспільство та національні інтереси. 2025. № 3(23). С. 314–330. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-3\(23\)-314-330](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-3(23)-314-330).
3. Драчук О. В. Коло спільноти: відновна практика діалогу та примирення для людей похилого віку в умовах війни. Вісник науки та освіти. 2025. № 11(41). С. 3055–3066. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11\(41\)-3055-3066](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41)-3055-3066).
4. Драчук О. В. Компоненти, критерії, показники, рівні сформованості готовності майбутніх соціальних працівників до роботи з людьми похилого віку. Вісник науки та освіти. 2026. № 2(44). С. 1927–1940. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-2\(44\)-1927-1940](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-2(44)-1927-1940).
5. Драчук О. В., Тверезовська Н. Т. Європейські практики контролю якості соціальних послуг: етичний вимір у контексті обслуговування осіб похилого віку в Україні. Перспективи та інновації науки. 2026. № 1(59). С. 1670–1682. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-1\(59\)-1670-1682](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-1(59)-1670-1682).
6. Сидорко В. П., Тверезовська Н. Т., Шевель Б. О. Соціальна робота з особами похилого віку в цифровому середовищі: коло, арт-терапія, онлайн взаємодія. Суспільство та національні інтереси. 2025. № 12(20). С. 740–752. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12\(20\)-740-752](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12(20)-740-752).
7. Тверезовська Н. Т., Демченко І. І., Григоренко Т. В. Здоров'язбережувальні практики у соціально-психологічному консультуванні осіб похилого віку. Актуальні питання у сучасній науці. 2025. № 11(41). С. 1504–1517. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-11\(41\)-1504-1516](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-11(41)-1504-1516).
8. Тверезовська Н. Т., Драчук О. В., Сидорко Н. Я. Сучасні моделі управління реабілітаційними установами: теоретичні засади та практичні виклики. Наукові інновації та передові технології. 2025. № 12(52). С. 2340–2352. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-12\(52\)-2340-2352](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-12(52)-2340-2352).

Шао Чао

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національного університету біоресурсів
і природокористування України, м. Київ*

УПРАВЛІНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ТЕХНІЧНИХ КОЛЕДЖІВ

Модернізація професійної освіти Китайської Народної Республіки зумовлює підвищення вимог не лише до змісту й результатів професійної підготовки здобувачів освіти, а й до професійної діяльності викладача технічного коледжу. Сучасний викладач виконує комплекс взаємопов'язаних педагогічних і управлінських функцій, пов'язаних із визначенням цілей професійного розвитку студентів, плануванням їхньої освітньо-професійної діяльності, організацією взаємодії, мотивацією, моніторингом результатів і коригуванням індивідуальних траєкторій професійного становлення. З огляду на це актуалізується проблема формування його управлінської компетентності як важливої передумови ефективного професійного розвитку здобувачів технічних коледжів.

Сучасні напрями реформування професійної освіти Китаю визначають необхідність підвищення її якості, посилення взаємозв'язку освіти з потребами промисловості, удосконалення системи підготовки кваліфікованих фахівців та створення сприятливих умов для професійного розвитку здобувачів освіти [1; 2]. У документах, спрямованих на забезпечення високоякісного розвитку сучасної професійної освіти КНР, наголошено на необхідності оновлення механізмів управління, удосконалення моделей підготовки фахівців і розвитку кадрового потенціалу закладів професійної освіти [1]. Нова редакція Закону Китайської Народної Республіки про професійну освіту, що набула чинності у 2022 р., закріпила рівнозначність професійної та загальної освіти й посилила увагу до підвищення якості професійної підготовки [2]. У 2025 р. Міністерством освіти КНР було також оновлено професійні стандарти викладання для професійної освіти, що актуалізує вимоги до змісту, організації та результатів освітньої діяльності [3].

У контексті зазначених трансформацій професійна діяльність викладача технічного коледжу набуває управлінського змісту. Викладач має не тільки забезпечувати засвоєння студентами професійних знань і формування практичних умінь, а й управляти процесом їхнього професійного становлення, створювати умови для усвідомленого професійного вибору, формувати мотивацію до саморозвитку, допомагати визначати перспективи подальшого професійного зростання.

Професійний розвиток здобувача освіти розуміємо як цілеспрямований, послідовний і динамічний процес якісних змін у його професійних знаннях, уміннях, цінностях, мотивації, досвіді практичної діяльності та здатності до самостійного проєктування подальшої професійної траєкторії. Відповідно, управління таким розвитком не може обмежуватися контролем академічної успішності. Воно передбачає діагностування вихідного рівня

професійної підготовленості, визначення цілей, планування діяльності, організацію професійно орієнтованого навчання, підтримку мотивації, систематичне оцінювання динаміки розвитку та своєчасне коригування освітньо-професійної траєкторії здобувача.

Ефективність зазначеного процесу значною мірою визначається управлінською компетентністю викладача. У межах досліджуваної проблеми **управлінську компетентність викладача технічного коледжу** доцільно трактувати як інтегровану професійну здатність цілеспрямовано планувати, організовувати, координувати, мотивувати, контролювати, аналізувати та коригувати професійний розвиток здобувачів освіти з урахуванням вимог професійної підготовки, індивідуальних освітніх потреб студентів і тенденцій розвитку відповідної галузі.

Таке розуміння управлінської компетентності дає підстави виокремити в її структурі ціннісно-мотиваційний, когнітивний, організаційно-діяльнісний, комунікативний та аналітико-рефлексивний складники. Ціннісно-мотиваційний складник визначає усвідомлення викладачем відповідальності за професійний розвиток студентів, орієнтацію на їхню суб'єктність і професійну самостійність. Когнітивний охоплює знання теорії управління, педагогічного менеджменту, закономірностей професійного розвитку особистості, сучасних технологій професійної освіти. Організаційно-діяльнісний виявляється у здатності планувати й організовувати діяльність студентів, приймати педагогічно доцільні рішення та здійснювати коригування освітнього процесу. Комунікативний пов'язаний зі здатністю організовувати конструктивну взаємодію між студентами, викладачами, адміністрацією та представниками професійного середовища. Аналітико-рефлексивний забезпечує оцінювання результативності прийнятих рішень, аналіз динаміки професійного розвитку здобувачів і вдосконалення власної професійної діяльності.

Важливу роль в управлінні професійним розвитком відіграє створення відповідних педагогічних умов. У наукових дослідженнях Н. Тверезовської та Л. Філіпової педагогічні умови розглядаються як значуща складова організації педагогічного процесу, що забезпечує можливість досягнення запланованого освітнього результату [4]. Для управління професійним розвитком здобувачів технічних коледжів такими умовами є спрямування освітнього середовища на професійне становлення студента; систематичне діагностування його освітніх і професійних потреб; використання професійно орієнтованих завдань; організація педагогічної підтримки; забезпечення постійного зворотного зв'язку та залучення студента до оцінювання власних результатів.

Однією з провідних управлінських функцій викладача є планування професійного розвитку здобувачів освіти. Його зміст полягає у визначенні поточних і перспективних цілей, проектуванні послідовності їх досягнення, добір доцільних форм і методів роботи та прогнозуванні результатів. На відміну від традиційного планування навчальної діяльності, управління професійним розвитком передбачає орієнтацію не тільки на виконання освітньої програми, а й на особистісну динаміку студента, його професійні інтереси, можливості, сформованість практичних умінь і готовність до майбутньої професійної діяльності.

Не менш важливою є організаційно-координаційна функція викладача. Її реалізація передбачає створення такого освітнього середовища, у якому здобувач поступово переходить від виконання репродуктивних навчальних дій до самостійного розв'язання професійних завдань, прийняття рішень, реалізації проєктів і відповідальності за

отриманий результат. Завдання викладача при цьому полягає не в жорсткому регламентуванні кожного етапу діяльності, а в організації педагогічно доцільної системи взаємодії, підтримки та зворотного зв'язку.

Особливого значення набуває мотиваційна функція управління. Стійкий професійний розвиток неможливий без усвідомлення здобувачем особистісної значущості обраної професії, розуміння власних професійних цілей та готовності постійно вдосконалювати професійні компетентності. Тому управлінська діяльність викладача має передбачати створення ситуацій професійного успіху, залучення студентів до розв'язання практично значущих завдань, підтримку ініціативності, самостійності та професійної рефлексії.

Суттєвим складником управлінської компетентності викладача є здійснення моніторингу професійного розвитку студентів. Його об'єктом мають бути не тільки результати поточного й підсумкового контролю навчальних досягнень, а й динаміка професійної мотивації, сформованість практичних умінь, готовність до самостійної діяльності, здатність працювати в команді, приймати рішення та здійснювати самооцінювання. Систематичне отримання та аналіз відповідної інформації забезпечують можливість своєчасно виявляти труднощі й коригувати подальшу траєкторію професійного розвитку.

Значний потенціал у забезпеченні такої управлінської діяльності мають інформаційні технології. Н. Тверезовська та О. Борисюк наголошують на широких можливостях інформаційних технологій в організації сучасного освітнього процесу [5]. Їх використання в умовах технічного коледжу дає змогу систематизувати відомості про навчальні результати, відстежувати індивідуальну динаміку, забезпечувати оперативний зворотний зв'язок, варіювати навчальні завдання відповідно до потреб здобувача та підтримувати його самостійну освітню діяльність. Відтак цифрові засоби набувають значення не лише дидактичного інструменту, а й засобу інформаційного забезпечення управлінських рішень викладача.

Управління професійним розвитком безпосередньо пов'язане також із забезпеченням якості освіти. У дослідженні О. Воробйової, М. Горохової, Л. Ілійчук, Н. Тверезовської, О. Драчук та Л. Артемчук акцентовано значення системного підходу, стандартизації та внутрішніх механізмів забезпечення якості у вищій освіті [6]. Для діяльності викладача технічного коледжу це актуалізує необхідність співвіднесення цілей професійного розвитку з визначеними результатами навчання, використання прозорих критеріїв оцінювання, аналізу отриманих результатів та прийняття на їх основі обґрунтованих коригувальних рішень.

У сучасних дослідженнях розвитку професійної освіти КНР простежується поступовий перехід від орієнтації переважно на інституційне розширення системи до забезпечення її якості, інтеграції різних суб'єктів професійної підготовки та вдосконалення механізмів підготовки висококваліфікованих фахівців [7]. За таких умов викладач стає безпосереднім суб'єктом реалізації стратегічних завдань професійної освіти на рівні конкретного здобувача, а його управлінська компетентність забезпечує трансформацію загальних освітніх цілей в індивідуальні траєкторії професійного становлення студентів.

Отже, управлінська компетентність викладача є важливим чинником професійного розвитку здобувачів технічних коледжів, тому що забезпечує цілеспрямованість і

послідовність професійного становлення студентів, поєднання педагогічного впливу із самостійністю здобувача, своєчасне діагностування результатів та коригування індивідуальної професійної траєкторії. Реалізація управлінської компетентності охоплює взаємопов'язані функції цілепокладання, планування, організації, мотивації, координації, моніторингу, аналізу та коригування.

ЛІТЕРАТУРА

1. General Office of the CPC Central Committee, General Office of the State Council. Opinions on Promoting the High-Quality Development of Modern Vocational Education. Beijing, 2021.
2. Standing Committee of the National People's Congress. Vocational Education Law of the People's Republic of China. Revised 20 April 2022; effective 1 May 2022.
3. Ministry of Education of the People's Republic of China. Professional Teaching Standards for Vocational Education. Beijing, 2025.
4. Тверезовська Н. Т., Філіпова Л. Л. Сутність та зміст поняття «педагогічні умови». Нова педагогічна думка. 2009. № 3. С. 90–92.
5. Тверезовська Н. Т., Борисюк О. Б. Інформаційні технології в освіті. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія». 2012. Вип. 175, ч. 1. С. 239–247.
6. Vorobyova O., Horokhova M., Iliichuk L., Tverezovska N., Drachuk O., Artemchuk L. ISO Standards as a Quality Assurance Mechanism in Higher Education. Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala. 2022. Vol. 14, No. 2. P. 73–88. DOI: 10.18662/rrem/14.2/567.
7. Zhu G., Zhu G., Baylon J. How China's vocational education formed its distinctive system: a five-element integration theory perspective. Frontiers in Education. 2025. Vol. 10. DOI: 10.3389/educ.2025.1608450.

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Чебан І.Г.

аспірантка 2 року навчання

Спеціальності СЗ «Міжнародні відносини»

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

ORSID ID:0009-0002-7307-3609

ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС БРАЗИЛІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА У ПІВДЕННІЙ АМЕРИЦІ

Бразилія має значний потенціал для розбудови власної оборонної промисловості завдяки масштабам економіки, промисловій базі, науково-технічним можливостям та ресурсам держави. Оборонно-промисловий комплекс країни охоплює авіабудування, військово-морське виробництво, створення озброєння, військової техніки та засобів зв'язку. Його розвиток пов'язаний із прагненням Бразилії зменшити залежність від імпорту військової продукції та сформувати власні технологічні спроможності.

Показовим прикладом розбудови оборонно-промислового комплексу Бразилії є авіабудівна компанія Embraer, заснована у 1969 році. Її створення було пов'язане з державною політикою становлення національної авіаційної промисловості та підготовки власних інженерних кадрів. В перші десятиліття діяльності компанія почала розробляти літаки для цивільного та військового використання, а у 1980-х роках представила військово-тренувальний EMB-312 Tucano та брала участь у бразильсько-італійському проєкті створення ударного літака AMX [2].

У військовій сфері найбільш відомими продуктами компанії стали A-29 Super Tucano та KC-390 Millennium. A-29 використовується для легких ударних операцій, розвідки та підготовки пілотів, його обрали понад 20 військово-повітряних сил. KC-390 є багатопільовим військово-транспортним літаком, призначеним також для дозаправлення в повітрі. Його придбали Португалія, Угорщина, Південна Корея, Нідерланди, Австрія та Чехія [5]. У 2026 році компанія представила KC-390 та A-29 Super Tucano на найбільшій аерокосмічній виставці Латинської Америки FIDAE у Чилі, що демонструє її орієнтацію на ринок регіону [3].

Близько 5 % доходів компанія спрямовує на дослідження, розробки та інновації, а також співпрацює з університетами, державними установами, великими компаніями та стартапами [4].

Окремим напрямом розвитку оборонно-промислового комплексу Бразилії є Programa de Desenvolvimento de Submarinos (PROSUB) – програма розвитку підводних сил, започаткована в межах франко-бразильського оборонного співробітництва. У 2009 році

Бразилія уклала угоду з французькою компанією Naval Group, яка передбачала будівництво чотирьох дизель-електричних підводних човнів класу Scorpène та передачу відповідних технологій бразильській промисловості [8]. Підводні човни будуються на підприємстві Itaguaí Construções Navais у штаті Ріо-де-Жанейро, де також створено відповідну військово-морську інфраструктуру [9].

Для Бразилії значення PROSUB полягає передусім у тому, що країна отримала можливість не лише придбати готове озброєння, а й поступово опанувати технології його виробництва. У межах співпраці бразильські фахівці проходили підготовку у Франції, а Naval Group передала технологічну документацію та надавала технічну допомогу під час будівництва підводних човнів. Паралельно формувалася мережа місцевих постачальників, що сприяло розвитку національної суднобудівної промисловості [8].

Бразилія також планує побудувати свій атомний підводний човен “Álvaro Alberto”, внаслідок чого вона стане першою країною за межами п'яти постійних членів Ради Безпеки ООН, що реалізує подібний проєкт. У межах цього проєкту Бразилія прагне самостійно опанувати ядерну силову установку, тоді як французька Naval Group бере участь у розробленні та будівництві неядерної частини субмарини. Бразилія намагається переконати Париж збільшити передачу технологій, щоб допомогти йому інтегрувати реактор у підводний човен та продати йому обладнання, пов'язане з ядерним двигуном. Франція стрималася щодо передачі таких технологій через проблеми розповсюдження ядерної зброї. Реалізація проєкту також ускладнюється фінансовими та організаційними проблемами, через що його введення в експлуатацію було відкладено. За наявними оцінками, спуск підводного човна на воду очікується у 2036-2037 роках [7].

З погляду регіональної політики PROSUB пов'язаний із концепцією «Блакитної Амазонії» (Amazônia Azul) – морської зони Бразилії, яка охоплює близько 3,6 млн км² виключної економічної зони Атлантичного океану та містить значні біологічні й енергетичні ресурси [8]. Тому розвиток підводного флоту дає Бразилії додаткові можливості для контролю морських комунікацій, захисту економічної зони та гарантування безпеки морських ресурсів.

Ще одним прикладом розвитку оборонної промисловості Бразилії є програма винищувачів Gripen. У 2014 році Бразилія уклала зі шведською компанією Saab контракт на придбання цих літаків. Проте співпраця не обмежилася їх закупівлею. Бразильська сторона отримала можливість брати участь у розробленні та виробництві літаків, а частину робіт було перенесено до Бразилії. Це дозволило залучити місцевих інженерів і підприємства до створення сучасної військової авіаційної техніки [10].

Програма Gripen також доповнює можливості, які Бразилія вже має завдяки Embraer. Якщо KC-390 використовується для військово-транспортних завдань, то Gripen призначений для виконання винищувальних функцій. Поеднання цих напрямів дає бразильським ВПС можливість оновлювати парк техніки та водночас розширювати власні компетенції у військовому авіабудуванні.

У 2025 році Бразилія експортувала оборонної продукції та послуг на 3,1 млрд доларів США, що на 74% більше, ніж роком раніше. Бразильські оборонні підприємства постачають продукцію приблизно до 140 країн, а близько 80 компаній мають статус експортерів. Значну частину цього зростання забезпечила авіаційна продукція, зокрема KC-390 та A-29 Super Tucano [1].

Попри наявність потужних підприємств і реалізацію великих оборонних програм, бразильська оборонна промисловість стикається з низкою внутрішніх проблем, серед яких можемо виділити: недостатній рівень координації між державними структурами, оборонними підприємствами та науковими установами, нестабільність бюджетного планування, технологічну залежність та тривалі цикли досліджень і розробок [6]. Нинішні можливості Бразилії не варто оцінювати як повну технологічну самостійність. Країна вже має власні компетенції у військовому авіабудуванні, суднобудуванні та виробництві озброєнь, однак для подальшого розвитку необхідні стабільне фінансування, підготовка фахівців, інвестиції у дослідження та розробки й розширення власної технологічної бази.

Отже, оборонно-промисловий комплекс є одним із інструментів, за допомогою яких Бразилія зміцнює свої позиції у Південній Америці. Реалізація програм Embraer, PROSUB та Gripen сприяє розвитку національного виробництва, накопиченню технологічних компетенцій і підготовці фахівців, а зростання експорту оборонної продукції розширює військово-технічні зв'язки Бразилії з іншими державами. Водночас зберігаються проблеми, пов'язані з фінансуванням довгострокових проєктів, технологічною залежністю та необхідністю подальшого розвитку власної науково-виробничої бази.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Barreira, V. (2025). Brazilian defence exports rise 74% over 2024. Janes. <https://www.janes.com/defence-intelligence-insights/defence-news/industry/brazilian-defence-exports-rise-74-over-2024>
2. Embraer. (2024). Embraer celebra 55 anos focada em crescer e confiante no futuro. <https://www.embraer.com/media-center/pt/?mediatype=NEWS&detail=13420-Embraer-celebra-55-anos-focada-em-crescer-e-confiante-no-futuro>
3. Embraer. (2025). Embraer Defesa & Segurança participa da IDEX 2025. <https://www.embraer.com/media-center/pt/?mediatype=NEWS&detail=19396-Embraer-Defesa-%26-Seguran%C3%A7a-participa-da-IDEX-2025>
4. Embraer. (2026). KC-390 Millennium e A-29 Super Tucano são os destaques da Embraer na FIDAE 2026. <https://www.embraer.com/media-center/pt/?mediatype=NEWS&detail=25191-KC-390-Millennium-e-A-29-Super-Tucano-s%C3%A3o-os-destaques-da-Embraer-na-FIDAE-2026>
5. Embraer. (n.d.). Inovação. <https://www.embraer.com/corporate-innovation/pt>
6. Girardi, R., França Junior, J. A., & Galdino, J. F. (2026). A gestão da inovação de defesa no Brasil: estudo de caso do Exército Brasileiro. Revista Brasileira de Inovação, 25, e026010. <https://doi.org/10.20396/rbi.v25i00.8676860>
7. Le Monde. (2024). France to help Brazil develop nuclear-powered submarines. https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/03/27/france-to-help-brazil-develop-nuclear-powered-submarines_6659812_4.html
8. Naval Group. (2020). Prosub: France-Brazil, an unwavering proximity. <https://www.naval-group.com/en/actualites/prosub-france-brazil-unwavering-proximity>
9. Naval Group. (2022). Delivery and commissioning of the Riachuelo, the first Brazilian Scorpène submarine entirely made in Brazil. <https://www.naval-group.com/en/presse/delivery-and-commissioning-riachuelo-first-brazilian-scorpener-submarine-entirely-made>
10. Saab. (2014). Saab e Brasil assinam contrato do Gripen NG. <https://www.saab.com/pt-br/markets/india/press/2014/saab-e-brasil-assinam-contrato-do-gripen-ng>

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Корнута Людмила,

*доктор юридичних наук, професор кафедри психології
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Міхова Анастасія,

*здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня
факультету заочного та дистанційного навчання
Національного університету «Одеська юридична академія»*

АДАПТАЦІЯ ОСІБ З МІГРАЦІЙНИМ ДОСВІДОМ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасні міграційні процеси є одним із найбільш значущих соціальних явищ, що впливають не лише на економічні та демографічні характеристики суспільства, а й безпосередньо на психологічний стан особистості. Особливої актуальності ця проблематика набула в Україні після початку повномасштабної війни, коли значна кількість громадян була змушена змінити місце проживання, залишити звичне соціальне та професійне середовище, перебудувати систему міжособистісних зв'язків та адаптуватися до нових соціокультурних умов. Водночас міграційний досвід не обмежується лише фактом фізичного переміщення особи. Він охоплює комплекс психологічних змін, пов'язаних із переживанням втрати звичного способу життя, невизначеністю майбутнього, необхідністю формування нових моделей поведінки та пошуком свого місця в іншому соціальному середовищі.

У психологічному розумінні адаптацію особи з міграційним досвідом доцільно розглядати як динамічний процес пристосування до нового соціального, культурного та комунікативного середовища, що передбачає відновлення або трансформацію внутрішньої психологічної рівноваги, формування нової системи соціальних зв'язків, опанування нових поведінкових моделей та збереження суб'єктивного відчуття цілісності власної особистості. Йдеться не про пасивне пристосування людини до зовнішніх обставин, а про активний процес взаємодії особистості та нового середовища. Тут варто виділити чотири основні стратегії акумуляції: інтеграцію, асиміляцію, сепарацію та маргіналізацію.

Інтеграція передбачає збереження значущих елементів власної культурної ідентичності при одночасному включенні до нового соціального середовища. Асиміляція пов'язана з поступовою відмовою від попередньої культурної ідентичності на користь культури приймаючого суспільства. Сепарація характеризується орієнтацією переважно на власну культурну групу та обмеженням контактів із новим середовищем. І, відповідно, маргіналізація виникає за умов ослаблення зв'язку як із культурною походження, так і з приймаючою спільнотою [1, с. 12]. Так, результати досліджень Дж. Беррі засвідчують, що психологічні наслідки акумуляції залежать не лише від індивідуальних характеристик

мігранта, а й від ставлення приймаючого суспільства та можливості збереження культурної ідентичності.

Варто розуміти, що в період міграційної кризи, особа може бути достатньо успішно інтегрованою у професійне або освітнє середовище, однак водночас переживати самотність, тривогу, втрату ідентичності чи емоційне виснаження. Важливим для розуміння зазначеного процесу є також розмежування психологічної та соціокультурної адаптації. Зокрема, К. Ворд та А. Кеннеді під психологічною адаптацією розуміють передусім емоційне благополуччя, задоволеність життям, відсутність виражених проявів тривоги, депресії та психологічного дистресу. Соціокультурна адаптація натомість характеризує здатність людини ефективно функціонувати у новому соціальному середовищі: встановлювати контакти, розуміти соціальні норми, виконувати професійні функції, користуватися соціальними інституціями та вирішувати повсякденні завдання [5].

Особливого значення у процесі адаптації набуває також феномен акультураційного стресу. Необхідність функціонувати в новому мовному, культурному, професійному й соціальному середовищі може супроводжуватися значним психологічним напруженням. Джерелами такого стресу стають мовні бар'єри, недостатнє розуміння соціальних норм, складнощі з працевлаштуванням, втрата попереднього соціального статусу, розрив значущих соціальних контактів, відчуття культурної дистанції, дискримінація, невизначеність щодо майбутнього та необхідність постійно пристосовуватися до незнайомих умов. Для осіб, міграційний досвід яких пов'язаний із вимушеним переміщенням через війну, переслідування або загрозу життю, адаптаційне навантаження додатково ускладнюється попереднім травматичним досвідом [2, с. 7]. Так, ВООЗ зазначає, що на психічне здоров'я біженців і мігрантів можуть негативно впливати не лише пережиті до переміщення насильство чи конфлікт, а й уже постміграційні фактори: розлука із сім'єю, нестабільність житла та доходу, безробіття, соціальна ізоляція, дискримінація, невизначений правовий статус і труднощі з доступом до необхідних послуг. Тому психологічну адаптацію особи з міграційним досвідом неправильно зводити виключно до подолання наслідків травматичних подій. Не кожна людина, яка пережила вимушену міграцію, формує психічний розлад. Частина реакцій – тривога, сум, роздратованість, порушення сну, відчуття розгубленості, труднощі концентрації уваги – можуть бути природною реакцією психіки на радикальну зміну життєвих обставин. Водночас тривале збереження стресогенних факторів, відсутність соціальної підтримки та неможливість задоволення базових потреб здатні підвищувати ризик формування депресивних, тривожних і посттравматичних проявів.

Важливою психологічною проблемою є також трансформація ідентичності. Міграція часто супроводжується втратою або суттєвою зміною звичних соціальних ролей. Людина, яка до переміщення мала певний професійний статус, соціальне коло, економічну самостійність та відчуття передбачуваності власного життя, може опинитися у ситуації, коли попередні професійні компетентності не визнаються, мовних навичок недостатньо, а соціальні зв'язки необхідно вибудовувати фактично заново. Це здатне формувати відчуття втрати контролю над життям, зниження самооцінки та суб'єктивного соціального статусу. Водночас міграційний досвід не слід розглядати виключно крізь призму дезадаптації та психологічної травматизації. Дослідження підтверджують, що значна частина осіб демонструє високий рівень психологічної стійкості, здатність

опанувати нові професійні та мовні компетентності, формувати соціальні зв'язки та знаходити нові життєві можливості. Показовими у цьому контексті є результати сучасного дослідження українських мігрантів у восьми європейських країнах, відповідно до якого травматичний досвід був пов'язаний із вищими показниками тривожних, депресивних і посттравматичних симптомів, тоді як психологічна стійкість виступала стабільним захисним фактором психічного здоров'я.

Варто зазначити також, що серед найважливіших ресурсів адаптації необхідно виділити соціальну підтримку. Збереження контактів із родиною, спілкування з представниками власної культурної спільноти та одночасне формування відносин із представниками приймаючого суспільства сприяють зменшенню відчуття ізоляції та формуванню нового відчуття приналежності. Водночас соціальна підтримка має виконувати не лише емоційну, а й інформаційну та практичну функції: допомагати людині орієнтуватися у системі соціальних, медичних, освітніх і правових послуг, отримувати інформацію щодо працевлаштування та вирішувати повсякденні проблеми. Сучасні дослідження засвідчують, що переживання соціальної ізоляції та самотності після переселення може посилювати психологічний дистрес, тоді як наявність підтримувальних соціальних зв'язків і включеність у спільноту виступають важливими ресурсами адаптації. Водночас суттєве значення має відновлення людиною відчуття контролю над власним життям. Вимушена міграція часто супроводжується втратою можливості впливати на ключові життєві обставини та самостійно визначати подальший напрям свого життя. Тому психологічна допомога має бути орієнтована не лише на зменшення проявів тривоги чи депресивних станів, а й на поступове відновлення автономності, здатності ухвалювати рішення, планувати майбутнє, формулювати реалістичні цілі та усвідомлювати власну ефективність у їх досягненні.

З практичної точки зору психологічний супровід осіб з міграційним досвідом має базуватися на принципах індивідуалізації, культурної чутливості, травма-інформованого підходу та недопущення патологізації природних реакцій на складні життєві обставини. Необхідно враховувати причини міграції, характер пережитого досвіду, тривалість перебування у новому середовищі, сімейний статус, наявність соціальної підтримки, мовну компетентність, професійне становище та особистісні ресурси людини [3, с. 170]. Ефективна психологічна робота може передбачати психоедукацію, навчання навичкам емоційної саморегуляції та подолання стресу, розвиток адаптивних копінг-стратегій, роботу з дисфункціональними переконаннями, підтримку у формуванні нових соціальних контактів, відновлення повсякденних рутин та поступове формування реалістичних життєвих перспектив. Вбачається, що наразі перспективними є когнітивно-поведінкові підходи, які дозволяють працювати із взаємозв'язком між інтерпретацією нових життєвих обставин, емоційними реакціями та поведінковими стратегіями людини [4, с. 199]. При цьому психологічні втручання для мігрантів і біженців потребують культурної адаптації з урахуванням їхнього життєвого досвіду, мови та способів осмислення психологічних труднощів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Єфімова А. Г. Дослідження чинників соціально-психологічної адаптації українців до умов вимушеної міграції у США. Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки». 2023. Вип. 24 (53). С. 10–26. URL: <https://ojs.uem.edu.ua/index.php/spn/article/view/614/0> (дата звернення: 07.08.2026 р.)
2. Педоренко В. М. Особливості психоемоційного стану переселенців в умовах іншої країни (на прикладі Німеччини). Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія. 2022. № 5. С. 5–10. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.5.1>. URL: <https://psy-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/psy/article/view/157> (дата звернення: 07.08.2026 р.)
3. Слюсаревський М. М., Блинова О. Є. Психологія міграції : навчальний посібник. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Талком, 2018. 360 с. URL: <https://lnk.ua/HP0s45kbL> (дата звернення: 07.08.2026 р.)
4. Шмаленко Ю. І, Джежик О. В., Корнута Л. М. Культурно-сенситивний підхід до розвитку асертивності в сучасній психологічній практиці. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2025. № 25 (3). С. 198–206. URL: http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/25_2025/25.pdf (дата звернення: 07.08.2026 р.)
5. Ward C., Kennedy A. The measurement of sociocultural adaptation. International Journal of Intercultural Relations. 1999. Vol. 23, No. 4. P. 659–677. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0147-1767\(99\)00014-0](https://doi.org/10.1016/S0147-1767(99)00014-0). URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0147176799000140> (дата звернення: 07.08.2026 р.)

Ханяк К.В.,

провідний психолог

Виробничого підрозділу «Пасажирське вагонне депо Львів»

філії «Пасажирська компанія» АТ «Укрзалізниця»

МОТИВАЦІЙНІ РЕСУРСИ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ, РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ТА ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Сучасні суспільні трансформації, зумовлені воєнними подіями, створюють безпрецедентні виклики для психологічного благополуччя особистості. Війна супроводжується постійною загрозою життю, переживанням втрат, вимушеним переміщенням, руйнуванням звичних соціальних зв'язків та високим рівнем невизначеності. У таких умовах особливої актуальності набуває проблема дослідження психологічних ресурсів особистості, які забезпечують здатність людини адаптуватися до кризових обставин, зберігати внутрішню рівновагу та підтримувати ефективне функціонування. Як зазначає С. Д. Максименко, у періоди суспільних криз особливого значення набувають внутрішні ресурси особистості, що забезпечують її здатність до саморегуляції, відновлення та збереження психологічного здоров'я (Максименко, 2022). Подібні висновки представлені й у сучасних зарубіжних дослідженнях резильєнтності, де здатність людини відновлюватися після травматичних подій розглядається як динамічний процес взаємодії особистісних і соціальних ресурсів.

Одним із найважливіших психологічних ресурсів особистості виступає мотивація, яка визначає спрямованість діяльності, активність, наполегливість у досягненні цілей та здатність долати труднощі. У сучасній психології мотивація розглядається як складна система внутрішніх і зовнішніх чинників, що регулюють поведінку людини та забезпечують її цілеспрямованість. В умовах війни мотиваційна сфера особистості зазнає значних трансформацій: змінюється система цінностей, переосмислюються життєві цілі, актуалізуються потреби безпеки, приналежності та пошуку сенсу.

Особливого значення набуває внутрішня мотивація, яка пов'язана з особистісними цінностями, прагненням до самореалізації та усвідомленням значущості власної діяльності. Відповідно до теорії самодетермінації Р. Раяна та Е. Десі, психологічне благополуччя особистості залежить від задоволення базових психологічних потреб в автономії, компетентності та соціальній пов'язаності (Ryan & Deci, 2020). Навіть у кризових умовах збереження можливості самостійного вибору, відчуття власної ефективності та підтримка соціальних зв'язків виступають важливими чинниками психологічної стійкості.

Воєнні події впливають не лише на емоційний стан людини, а й на систему її життєвих орієнтирів. В умовах тривалої невизначеності особливого значення набувають смисложиттєві ресурси, які допомагають зберігати активність та спрямованість поведінки. В. Франкл наголошував, що здатність людини знаходити сенс навіть у

складних обставинах є одним із ключових механізмів психологічного виживання та подолання страждання. Подібну позицію розвивають сучасні українські дослідники, які розглядають духовні та ціннісні орієнтації як важливий ресурс подолання кризових ситуацій (Савчин, 2022).

Мотиваційні ресурси відіграють важливу роль у процесі психологічної адаптації особистості до умов війни. Адаптація передбачає активну перебудову когнітивних, емоційних та поведінкових механізмів відповідно до нових життєвих обставин. Згідно з транзакційною моделлю стресу та копінгу Р. Лазаруса і С. Фолкман, ефективність подолання стресових ситуацій залежить від особливостей оцінки події особистістю та доступності внутрішніх і зовнішніх ресурсів (Lazarus & Folkman, 1984).

У контексті війни мотиваційні ресурси забезпечують не лише підтримку повсякденної активності, а й формування конструктивних стратегій подолання труднощів. Особистість, яка має чіткі життєві цілі, усвідомлює власну значущість та відчуває підтримку соціального оточення, демонструє вищу здатність до адаптації. Українські дослідники психологічного здоров'я в умовах війни підкреслюють, що збереження мотиваційної активності є одним із важливих чинників підтримки психічного благополуччя та відновлення особистості (Карамушка, 2023). Особливе місце у структурі психологічних ресурсів особистості посідає резильєнтність, яка розглядається як здатність людини зберігати або відновлювати психологічне функціонування в умовах значних життєвих випробувань. Сучасні наукові підходи визначають резильєнтність не як стабільну особистісну характеристику, а як динамічний процес взаємодії внутрішніх ресурсів людини та соціального середовища. В умовах війни резильєнтність набуває особливого значення, оскільки дозволяє особистості підтримувати адаптивність, зберігати здатність до прийняття рішень та продовжувати реалізацію життєвих цілей навіть за наявності значних обмежень.

Одним із ключових чинників формування резильєнтності є мотиваційна спрямованість особистості. Наявність значущих цілей, переконання у можливості впливати на власне життя та прагнення до активного подолання труднощів посилюють психологічну стійкість. А. Бандура визначав самоефективність як віру людини у власну здатність організовувати та здійснювати дії, необхідні для досягнення поставлених цілей (Bandura, 1997). Саме самоефективність є важливим мотиваційним ресурсом, який сприяє формуванню активної позиції особистості та знижує ризик пасивного реагування на кризові обставини.

У контексті воєнних викликів важливу роль відіграють також соціальні ресурси мотивації. Людина не існує ізольовано, а її психологічна стійкість значною мірою формується через систему соціальних зв'язків. Підтримка родини, друзів, професійного середовища та громадських спільнот сприяє збереженню почуття безпеки, приналежності та значущості. Дослідження резильєнтності підтверджують, що соціальна підтримка є одним із найбільш вагомих факторів, які допомагають особистості долати наслідки травматичних подій. В українському суспільстві в умовах війни особливого значення набули волонтерська діяльність, громадянська активність та взаємодопомога, які стали важливими джерелами мотиваційної підтримки.

Окремим напрямом дослідження є вивчення мотиваційних механізмів посттравматичного відновлення. Переживання війни може спричиняти значні

психологічні наслідки, однак сучасна психологія розглядає людину не лише як об'єкт травматичного впливу, а й як активного суб'єкта подолання труднощів. Концепція посттравматичного зростання, запропонована Р. Тедескі та Л. Калхун, описує позитивні психологічні зміни, які можуть виникати внаслідок переосмислення складного життєвого досвіду (Tedeschi & Calhoun, 2004).

Посттравматичне відновлення передбачає не просте повернення до попереднього стану, а формування нової системи життєвих орієнтирів, цінностей та цілей. Важливим психологічним механізмом цього процесу є здатність особистості знаходити новий сенс у власному досвіді, визначати перспективи майбутнього та використовувати пережиті труднощі як ресурс розвитку. Сучасні дослідження посттравматичного зростання підкреслюють, що позитивні зміни після травми пов'язані з переоцінкою життєвих пріоритетів, поглибленням міжособистісних зв'язків та посиленням відчуття власної компетентності.

Для українського суспільства проблема посттравматичного відновлення набуває особливої актуальності у зв'язку з масштабними наслідками війни. Психологічна допомога має бути спрямована не лише на подолання негативних наслідків травматичного досвіду, а й на активізацію внутрішніх ресурсів особистості. Т. Титаренко зазначає, що життєстійкість особистості в умовах кризових подій формується через здатність переосмислювати власний досвід, підтримувати життєву активність та знаходити нові способи самореалізації (Титаренко, 2023).

Практичне значення дослідження мотиваційних ресурсів особистості в умовах війни полягає у можливості створення ефективних психологічних програм підтримки та відновлення. Такі програми мають бути спрямовані на розвиток навичок саморегуляції, формування реалістичних життєвих цілей, зміцнення самоефективності та підтримку соціальної взаємодії. Важливим напрямом психологічної роботи є допомога особистості у відновленні відчуття контролю над власним життям та формуванні позитивної перспективи майбутнього.

Психологічна підтримка населення в умовах війни та післявоєнного відновлення повинна враховувати комплексний характер людських ресурсів. Вона має поєднувати роботу з емоційним станом, когнітивними установками, мотиваційною сферою та соціальним оточенням. Саме такий комплексний підхід дозволяє не лише зменшити негативний вплив травматичних подій, а й сприяти розвитку особистісної стійкості та здатності до подальшого розвитку (Панок, 2024).

Отже, мотиваційні ресурси особистості є одним із провідних психологічних чинників адаптації, резильєнтності та посттравматичного відновлення в умовах війни. Внутрішня мотивація, життєві смисли, самоефективність, соціальна підтримка та ціннісні орієнтації створюють ресурсний потенціал, який допомагає людині долати кризові ситуації та зберігати психологічне благополуччя. Подальші дослідження у цьому напрямі мають бути спрямовані на вивчення взаємозв'язку мотиваційних характеристик особистості з показниками резильєнтності, психологічного здоров'я та посттравматичного зростання в умовах воєнних і післявоєнних трансформацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The Exercise of Control*. New York: Freeman.
2. Frankl, V. E. (2008). *Man's Search for Meaning*. Boston: Beacon Press.
3. Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal and Coping*. New York: Springer.
4. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2020). *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. New York: Plenum.
5. Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*, 15(1), 1–18.
6. Карамушка Л. М. (2023). Психологічне здоров'я особистості в умовах війни: ресурси збереження та відновлення.
7. Максименко С. Д. (2022). Психологічні ресурси особистості в умовах суспільних криз та воєнних викликів.
8. Панок В. Г. (2024). Соціально-психологічна підтримка населення в умовах війни та післявоєнного відновлення.
9. Савчин М. В. (2022). Духовний потенціал особистості як ресурс подолання кризових ситуацій.
10. Титаренко Т. М. (2023). Життєстійкість особистості в умовах війни: психологічні практики підтримки та відновлення.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Юлія Здоровець

Старший викладач

Національного аерокосмічного університету

«Харківський Авіаційний Інститут»

ВПЛИВ СУЧАСНИХ AI-ІНСТРУМЕНТІВ НА ШВИДКІСТЬ ТА ЯКІСТЬ ОПАНУВАННЯ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сьогодні, з появою автономних AI-агентів, розробка програмного забезпечення (ПЗ) набуває нових підходів та вимагає формування нових інженерних навичок. Це зумовлено стрімким розвитком інструментів підтримки програмування, таких як GitHub Copilot, Claude Opus, Tabnine, Cursor, Windsurf тощо. Їх впровадження змінює класичні практики розробки програмного забезпечення, адже технології штучного інтелекту вже глибоко інтегровані в сучасні середовища розробки (IDE).

За результатами репрезентативних опитувань Американської молодіжної групи RAND, 62% учнів та студентів використовують штучний інтелект (ШІ) для допомоги з домашніми завданнями, але водночас 67% респондентів стверджують, що ШІ шкодить їхнім навичкам критичного мислення. Співавторка дослідження Гізер Шварц зазначає: «Студенти явно сприймають штучний інтелект як інструмент навчання, але вони також мають суперечливі думки щодо того, що це означає для їхнього власного навчання» [1]. Це зумовлює гостру потребу в аналізі реального впливу AI-агентів на якість інженерної підготовки фахівців.

Метою роботи є оцінка ефективності застосування AI-агентів у процесі написання програмного коду здобувачами вищої освіти використовуючи мову програмування Java, а також здійснення комплексного аналізу кількісних та якісних показників розробки програмного забезпечення за умови використання AI-агентів.

Для верифікації теоретичних положень було поставлено задачу в якій необхідно написати програму мовою Java із застосуванням патернів програмування. Першим кроком для вирішення якої було формулювання промта здобувачами для написання програми AI-агентом (рисунк 1), який в свою чергу сформував структуру програми, підібрав відповідні класи та реалізував патерн. Завдяки точному і повному формулюванню результат першого запиту вже містив готовий робочий код без потреби у виправленнях по суті. Подальші запити робилися для модифікації коду та додавання уточнюючих даних. У результаті отриманий код повністю відповідав поставленому завданню, що свідчить про пряму залежність якості відповіді від точності формулювання промта, отже використання AI-асистента продемонструвало надзвичайно високу швидкість коректного вирішення поставленої задачі.

Допоможі реалізувати лабораторну роботу №7 з Java. Варіант №12: Abstract Factory. Тема: заводи з виробництва літаків. Потрібно створити програму, UML-діаграму, тести та текст для звіту.

1. Необхідно, згідно варіанта в журналі (таблиця 1), описати шаблон програмування з приведенням коду на мові Java.
2. Структура опису шаблону проектування:
3. Назва та класифікація шаблону, альтернативні назви.
4. Призначення.
5. Мотивація використання.
6. Застосування в ситуаціях.
7. Структура - UML діаграми.
8. Учасники.
9. Подібності та відмінності з усіма іншими шаблонами даної категорії.
10. Реалізація на мові Java.

Варіант №12: Породжуючі шаблони Abstract Factory. Проект "Заводи з виробництва літаків". У проекті має бути реалізована можливість створювати літаки різних типів на різних заводах.

Свернуть ⬆

Думал на протягненні 5s 🙄

Ось готова реалізація лабораторної роботи №7 для варіанта №12: Abstract Factory - заводи з виробництва літаків.

Клас Aircraft

```

1  // Java
2
3  package ua.aircraftfactory;
4
5  public interface Aircraft {
6      void fly();
7      void showInfo();
8  }
9
10 
```

Клас FighterAircraft

Рисунок 1- Промт запиту

The screenshot shows an IDE window with a project structure on the left and a Java file named 'Main.java' open in the editor. The project structure includes a 'src' directory with a package 'emergency' containing several classes: Ambulance, CivilDefense, EmergencyCenter, EmergencyEvent, EmergencyType, EventLogger, FireDepartment, GasEmergencyTeam, and Main. The 'Main.java' file contains the following code:

```

package emergency;

import java.util.Scanner;

import java.util.Scanner;

/** Интерактивное меню - характеризует сам процесс системы. */
public class Main {

    // == Стат. системы ==

    private static final EmergencyCenter center = new EmergencyCenter(0b010101, "Xap...");
    private static final FireDepartment fireDept = new FireDepartment(0b010101, "Ч...");
    private static final FireDepartment fireDept2 = new FireDepartment(0b010101, "Ч...");
    private static final Ambulance ambulance1 = new Ambulance(0b0101, "МБ-101");
    private static final Ambulance ambulance2 = new Ambulance(0b0101, "МБ-202");
    private static final Policeforce policeforce1 = new Policeforce(0b0101, "Центр...");
    private static final Policeforce policeforce2 = new Policeforce(0b0101, "Центр...");
    private static final GasEmergencyTeam gasEmergencyTeam = new GasEmergencyTeam(0b0101, "ГАЗ...");
    private static final CivilDefense civilDefense = new CivilDefense();
    private static final EventLogger logger = new EventLogger();
  
```

Рисунок 2 - Вихідний код та структура папок навчального проєкту в середовищі розробки на мові Java

Написаний код AI-агентом повністю відповідає специфікації Java Code Conventions, містить вичерпні Javadoc-коментарі, семантично зрозумілі назви класів і методів, а також логічну структуру пакетів. Сторонній розробник здатний зрозуміти призначення кожного класу без додаткових пояснень. Код можна розширювати, повторно використовувати в межах аналогічних задач, також має високу продуктивність і відсутнє дублювання (DRY). На рисунку 2 наведено ієрархію каталогів, конфігураційні файли збірки та початкову архітектуру системи відповідно до поставленої задачі на мові Java.

Кількісний аналіз показав високу швидкість формування мінімально життєздатного продукту (MVP), що дозволило розробнику перенаправити часовий ресурс на інші інженерні завдання: дебагінг, верифікацію логіки, статичний аналіз та тестування. Якісний аналіз результуючого коду підтвердив високі показники читабельності, гнучкості та мінімальне дублювання коду за повної коректності виконання алгоритму. Загальні галузеві дослідження підтверджують середнє прискорення виконання завдань завдяки штучному інтелекту на 55% [2]. AI-агенти докорінно змінюють парадигму розробки: рутинний кодинг автоматизується, а проектування та контроль залишаються за людиною.

Дослідження показує, що ефективне використання AI-агентів у навчанні є можливим лише за умови, що майбутній розробник уже володіє базовими навичками програмування та може чітко сформулювати промт для AI-агента. Якщо використовувати інструменти ІІІ на старті навчання, то це матиме серйозні ризики: буде гальмуватися розвиток обчислювального та алгоритмічного мислення майбутнього програміста, що призведе до поверхневого засвоєння фундаментальних знань. Оскільки, AI-агенти неминуче трансформують інженерію, делегуючи ручний кодинг машинам, тоді як за людиною залишаються проектування та контроль, тому при підготовці фахівців: якісна ІТ-освіта має фокусуватися не на синтаксисі мов, а на розвитку критичного аналізу коду, вивченні патернів проектування, архітектурному мисленні та навичках налагодження складних систем.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Schwartz, H. L., & Johnston, J. (2026). More Students Use AI for Homework, and More Believe It Harms Critical Thinking: Selected Findings from the American Youth Panel. RAND Corporation. Research Report RRA4742-1. URL: [rand.org](https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA4742-1)
2. GitHub Research (2023). The economic impact of the AI Zettabyte: How AI coding assistants accelerate development. Microsoft / MIT Press. URL: github.blog

Нельга Анатолій Тимофійович,
викладач

Дмитриков Валерій Павлович,
д. т. н., професор

Чабан Тетяна Василівна,
викладач

*ВСП «Техніко-економічний фаховий коледж
Дніпровського державного технічного університету»
м. Кам'янське, Україна
anelga0@gmail.com*

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В МОНІТОРИНГОВІЙ СИСТЕМІ «ЛЮДИНА – НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ»

Вступ. Активне впровадження цифрових технологій у всі сфери народного господарства України стало традиційним. Екологічна сфера не є винятком, де цифровізація системи «людина - навколишнє середовище» стала особливо актуальною. З практичної точки зору система «людина – навколишнє середовище» розглядається як єдине ціле. Це означає, що будь-які зміни в одному елементі відображаються в іншому і питання взаємодії людини та навколишнього середовища стали особливо важливими. Слід розуміти, що природа є одним із головних чинників сприятливого розвитку суспільства [1].

У своїй основі цифрові технології - це набір технологій, які використовуються для збору, аналізу та управління інформацією про навколишнє середовище.

Моніторингова система – це система регулярних спостережень протягом тривалого часу, що дає змогу збирати інформацію про якість навколишнього середовища з метою оцінки його стану в минулому, теперішньому та можливому прогнозі на майбутнє тих властивостей умов життя, що безпосередньо пов'язані з людським життям і збереженням біорізноманіття на нашій планеті. У широкому сенсі концепція екологічного моніторингу враховує моделювання та прогнозування розвитку екосистем і розробку методів управління процесами такого розвитку на основі використання зібраних даних. Іншими словами, під екологічним моніторингом ми маємо на увазі систему спостереження, контролю, прогнозування та розробки основи для управління процесами розвитку екосистем, що випробують різні антропогенні навантаження. Як приклад ефективної системи моніторингу були обрані найважливіші компоненти навколишнього середовища для людини - вода і повітря. У великих промислових центрах ступінь забруднення атмосферного повітря в деяких випадках може перевищувати санітарні та гігієнічні стандарти. Характер часової та просторової мінливості концентрацій шкідливих речовин у атмосферному повітрі визначається великою кількістю різних факторів. Якість навколишнього повітря за Програмою включає сім

забруднювачів: пил, діоксид азоту (NO_2), діоксид сірки (SO_2), чадний газ, формальдегід (H_2CO), свинець і бензопірен. Деякі станції контролюють додаткові забруднювачі [2].

Мета роботи. Логіко - інформаційний аналіз застосування цифрових технологій у сфері отримання інформації про стан довкілля та його захист.

Матеріали та методи. Сьогодні штучний інтелект активно використовується в цифрових технологіях для захисту довкілля та отримання інформації про його стан. Штучний інтелект здатен аналізувати поточний стан навколишнього середовища, визначати плани необхідних дій для досягнення цілей. Він, так само використовується і у захисті ґрунту та підземних вод від впливу добрив, концентрація речовин яких постійно змінюється. Завдяки штучному інтелекту, стають можливі більш точні поточні аналізи та прогнози майбутніх концентрацій, ніж із використанням раніше застосованих методів [3].

За допомогою різноманітних пристроїв збираються дані про забруднення повітря. Аналізом зібраної інформації визначаються зони вживання певних заходів у сфері охорони навколишнього середовища. Використання технологій «великих даних» [4] відіграє активну роль у обробці такої великої інформації.

На рис. 1. схематично зображено архітектуру мережі моніторингу параметрів стану навколишнього середовища. Так як властивості шини наданої мережі накладають певні обмеження на її довжину, а також на кількість пристроїв, то в схему введено шлюз. Він має 2 шини, за допомогою яких транслює дані на сервер та від нього. Таким чином сервер звільнюється від активації опитування датчиків.

Результати та обговорення. Обраний стандарт шини CAN, дозволило з'єднувати багато пристроїв (понад 500 комплектів) на досить великій відстані (кілька сотень метрів). Шлюз використовує мікроконтролер із двома драйверами CAN, а також має інші переваги: високу завадостійкість, гарантовану доставку пакетів до пункту призначення. Крім того, він має досить широкі можливості діагностики помилок у мережі.

Такий модульний підхід дозволяє об'єднати дуже велику кількість сенсорів в одну систему без значного збільшення вимог до серверів.

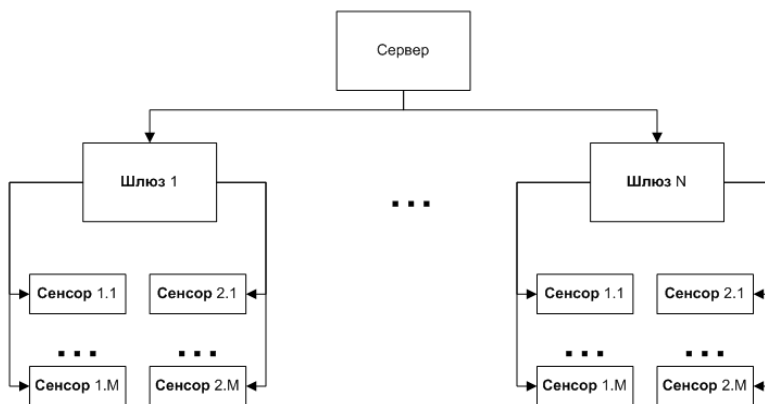

Рис. 1. Спрощене схематичне зображення архітектури мережі моніторингу параметрів стану навколишнього середовища

Але активне використання сучасних технологій може мати серйозні негативні наслідки для соціального життя та захисту довкілля загалом, якщо їх змінювати без чітко регульованих норм. Негативним фактором може бути збільшення енергоспоживання та утворення електронних відходів. Використання одних і тих самих великих даних пов'язане з необхідністю залучення великої кількості електроенергії та електронних пристроїв, які не лише виходять з ладу, а й стають ще швидше застарілими через постійний випуск нових моделей. Тому збір інформації про стан навколишнього середовища має здійснюватися відповідно до прийнятих норм і міжнародних принципів захисту даних і конфіденційності [5]. Використання цифрових технологій також слід поєднувати з розглядом можливих екологічних наслідків. Ефективна система правового регулювання відносин між людиною і природою є ключем до вирішення багатьох екологічних проблем [6].

В Україні системи екологічного моніторингу розвиваються та регламентуються відповідними стандартами і законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» [7].

Оцінка компонентів навколишнього середовища здійснюється шляхом комп'ютерної обробки отриманих результатів аналізів з побудовою баз даних [8].

Моніторинг охоплює такі основні практичні напрямки:

- моніторинг стану навколишнього середовища та факторів, що на нього впливають;
- оцінка фактичного стану навколишнього середовища та рівня його забруднення;
- прогноз стану навколишнього середовища внаслідок можливого забруднення та оцінка цього стану.

Об'єктами моніторингу є атмосфера (моніторинг поверхневого прошарку атмосфери та верхніх шарів атмосфери); опадів (моніторинг опадів); поверхневі води суші, та ін. Згідно з об'єктами спостереження, тут є атмосфера, повітря, вода, ґрунт, моніторинг клімату, моніторинг рослинності, фауни, громадське здоров'я тощо. Моніторинг імпакт факторів – моніторинг різних хімічних забруднювачів (моніторинг інгредієнтів) та різних природних і фізичних факторів впливу (електромагнітне випромінювання, сонячне випромінювання, шумові вібрації). Моніторинг джерел забруднення – моніторинг точкових стаціонарних джерел (заводських димарів), точкових мобільних джерел (транспорт), просторових (міста, поля з введеними хімікатами) джерел.

Щодо масштабу впливу, моніторинг може бути просторовим і часовим.

При організації інформаційного забезпечення моніторингу виділяють 3 основні блоки інформації: 1) блок статистичних матеріалів, 2) блок картографії та 3) блок збору інформації експедиціями на стаціонарних допоміжних пунктах і лабораторіях. Разом вони забезпечують задокументовану основу для моніторингу, а також для моделювання, прогнозування та управління системою. Іншими словами, основою для комплексної оцінки технологічних процесів і впливу людини, що змінюють природу, є інформація про стан навколишнього середовища, включно з сталонними та картографічними даними, а також польовими спостереженнями та результатами аналізу лабораторних досліджень і їх подальшої статистичної обробки.

Сучасні технології, наприклад, позитивно впливають на захист природних екосистем. Прикладом збереження природних ресурсів є все більш позитивне використання вітру, води, ядерної та сонячної енергії.

З розвитком технологій і комп'ютерних систем стало можливим створювати програмні та апаратні платформи для вирішення екологічних проблем. Програмні та апаратні платформи для автоматичного контролю забруднення повітря, серед іншого, відстежують концентрацію шкідливих домішок, збирають дані та передають їх серверам для аналізу.

Для вирішення екологічних проблем створюються геоекологічні вимірювальні системи (ГВС), суттєва роль у яких відводиться моделюванню екологічних процесів - впливу і поширенню забруднень від джерел на землі, в атмосфері та ін. При цьому результати розрахунків моделей накладають на природні карти, зокрема на карти житлових районів міст.

На рис. 2, для прикладу, надано саме таку карту міста Дніпро, яка у кольорових зображеннях визначає валовий викид забруднень в адміністративних районах.

Архітектура геоекологічних вимірювальних систем як частини єдиної програмної та апаратної платформи для моніторингу довкілля включають модулі, які виконують функції формування інженерної цифрової моделі території, доповненої даними про поточні умови міського середовища на основі інформації, отриманої в реальному часі з датчиків моніторингу навколишнього середовища. Для створення прогнозів і оцінки даних також доцільно впровадити систему для створення прогнозів і оцінки даних наприклад, рішення за допомогою штучних нейронних мереж на основі програмованих логічних інтегральних схем (ПЛІС) [9].

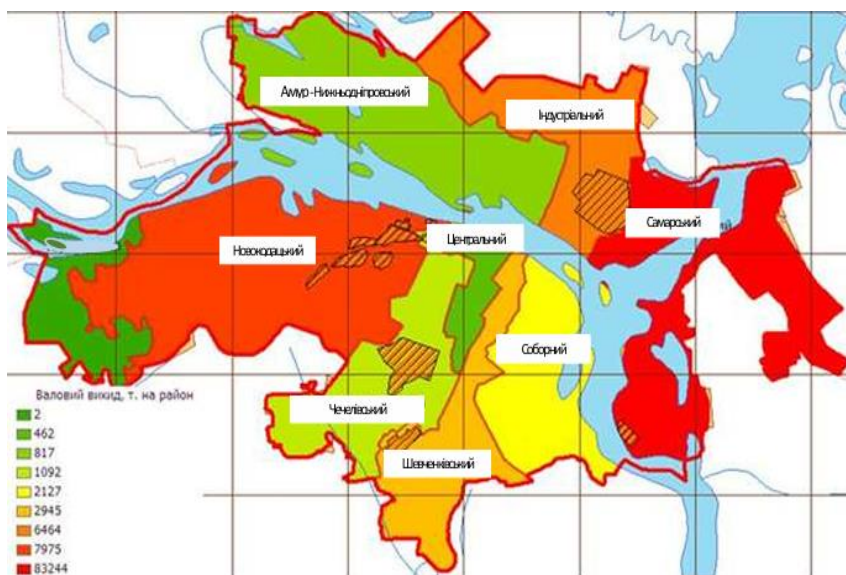

Рис. 2. Карта житлових районів м. Дніпро з зображенням валових викидів

Розглянемо структурну схему можливої реалізації моніторингової геоекологічної системи (див. рис. 3). У схемі можна виділити два основні блоки: мікропроцесорний пристрій і систему моніторингу навколишнього середовища, які складають апаратну та

програмну частини однієї платформи відповідно. Мікроконтролер отримує інформацію від сенсорів і пристроїв медіа даних, зберігає їх у пам'яті та виконує попередню обробку.

Результати обробки також надсилаються зовнішнім пристроєм відображення інформації (дисплеї, індикатори) і модулям, які передають інформацію у зовнішню мережу при умові забезпечення ГВС доступу через Інтернет.

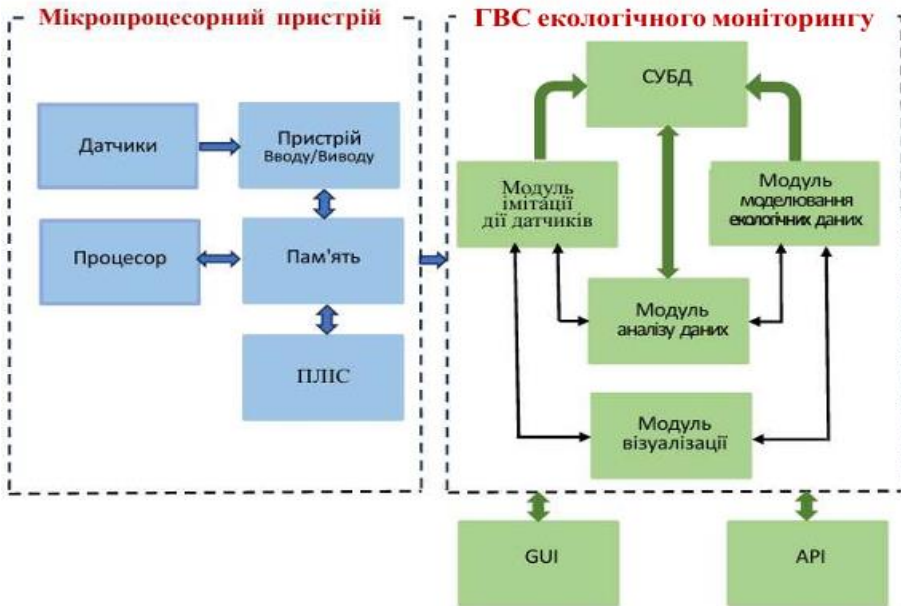

Рис. 3. Схема програмно-апаратної платформи ГВС екологічного моніторингу

Пояснимо аббревіатурні позначення ГВС екологічного моніторингу.

СУБД – це система управління базами даних, яка призначена для формування наборів даних (файлів), а також їх пошуку, сортування та корегування. Основні принципи будови СУБД визначаються послідовністю виконання певних операцій над текстовими, числовими та графічними даними при реалізації обмеженої кількості часто використовуваних функцій. Сучасні СУБД виконують такі системні функції, як відновлення системи після «збою», та одночасний доступ кількох користувачів до спільних даних. Такий підхід усуває необхідність дотримання форматів зберігання даних, методи доступу та керування пристроєм пам'яті.

GUI – це модуль візуалізації міського простору – графічний інтерфейс користувача, який дає змогу взаємодіяти з системою: вводити вхідні дані, виводити отримані сценарії моделювання та налаштовувати параметри моделювання.

API - модуль для керування доступом до різних типів функцій через сервісну шину шляхом функціонального програмування різних підсистем.

Модуль імітації дії датчиків забезпечує їх симуляцію, враховуючи частоту вимірювання, дальність і точність вимірювання. Під час проведення симуляції

генерується міграція забруднення в міському середовищі, яка потім вимірюється, а отримані дані використовуються для аналізу та визначення рівня забруднення.

Модуль моделювання процесу роботи датчиків передбачає установлення датчиків у різних частинах міста. При цьому для підвищення достовірності процесу первинного вимірювання передбачено створення моделі атмосферної кінетики та міграції атмосферних забруднювачів у середовищі. Для цього використовується рівняння конвекції-дифузії, які ураховують швидкість вітру, температуру, вологість та інші фактори, що впливають на поширення забруднення. Для моделювання міграції потоків забруднювачів в атмосфері використовується схема розв'язання рівняння транзитної конвекції-дифузії:

$$(c_i - c_i^{t-1}) / dt + u(dc_i / dx) - D(d^2 c_i / dx^2) = f_i'' ,$$

де c_i - концентрація в i -й точці, t - час, u - швидкість, D - коефіцієнт дифузії, f_i - джерело, а dx - крок у просторі.

Для визначення концентрації в наступний момент часу використовуються значення концентрації попереднього моменту, а розв'язок виводиться з системи лінійних рівнянь, що значно спрощує обчислювальну процедуру.

Модуль аналізу даних обробляє результати моделювання та генерує рекомендації щодо оптимального розміщення датчиків у місті.

Датчики (газоаналізатори) в мікропроцесорних системах екологічного моніторингу дотримуються наступних дій та умов, при цьому:

1. Кожний датчик видає аналоговий сигнал напруги у відповідь на виявлення цільового газу.
2. Деякі датчики мають цифрові інтерфейси, такі як I²C або SPI, які можна підключити до відповідного мікропроцесорного інтерфейсу. У цьому випадку мікропроцесор безпосередньо «спілкується» зі сенсором, запитує дозвіл на вимірювання, здійснює цей процес та отримує необхідні дані.
3. Існують готові модулі для виявлення чадного газу з аналоговим або цифровим виходом, які можна інтегрувати з мікропроцесорними системами. Такі модулі часто мають вбудовану обробку сигналів і калібрування для забезпечення точних показників.

На рис. 4 зображено вигляд пункту вимірювання вмісту контрольованого газового компонента в навколишньому середовищі.

Рис. 4. Пункт вимірювання концентрації газового компонента

Дані з мікропроцесорного пристрою можуть передаватися клієнтським станціям, на яких розгортається програмна частина платформи - моніторинг ГВС навколишнього середовища. Вона використовує отримані дані для обробки інформації: порівняння порогів запуску, ведення журналу та моделювання з метою моніторингу концентрації газів.

Для синхронізації даних, отриманих від датчиків моніторингу навколишнього середовища, в реальному часі можна використовувати спеціалізоване програмне забезпечення, яке дозволяє одночасно отримувати та обробляти дані з різних джерел. Це може бути локальна програма, встановлена на комп'ютері або сервері, або хмарний сервіс, що працює через Інтернет.

Для забезпечення максимальної точності синхронізації даних використовуються спеціальні комунікаційні протоколи для синхронізації часових позначок, отриманих від сенсорів, з точністю коротких часових інтервалів.

Крім того, необхідно враховувати різні фактори, що впливають на точність даних, такі як шум, похибки вимірювання, затримки передачі даних через мережу тощо. Загалом синхронізація даних є важливим аспектом роботи, оскільки забезпечує точність і надійність отриманої інформації, а також дозволяє швидко реагувати на зміни екологічної ситуації в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 № 391 «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля». <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Інформація про державний екологічний моніторинг на офіційному сайті Міністерства екології та природних ресурсів України. <http://www.menr.gov.ua>.
3. Регламент створення та функціонування автоматизованих систем екологічного контролю і моніторингу об'єктів підвищеної екологічної небезпеки. Затв. наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 27 березня 2009 року № 148.
4. Колесник В. Е. Навчальний посібник для самостійної роботи по курсу «Геоінформаційні системи в екології», Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», м. Дніпропетровськ, - 2016 р.
5. Моніторинг довкілля: підручник / [Боголюбов В.М., Клименко М.О., Мокін В.Б. та ін., під ред. В.М. Боголюбова. – Вінниця: ВНТУ, 2010. – 232.
6. Матеріали з впровадження нового механізму регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря / За ред. С.С. Куруленка – Київ: ДЕІ Мінприроди України, 2007. – 216 с.
7. Алексеев В.В., Куракина Н.И. ИИС мониторинга. Вопросы комплексной оценки состояния ОПС на базе ГИС // журнал ГИС - обозрение.–2000.– №19.
8. Алексеев В.В. Геоинформационная система мониторинга водных объектов // журнал ArcReview.–2006.–№1(36).
9. Толстых А. В. Автоматизированная система мониторинга выбросов стационарных источников производственных объектов // Химическая техника. 2017. № 2. С.38–40.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Nataliia Banias,

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Philology Department
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University
(Berehove, Transcarpathian region, Ukraine)
orcid.org/0000-0002-6974-0790*

THE REPRESENTATION OF LIFE-AFFIRMING VALUES AND EXISTENTIAL RESILIENCE IN DANIELLE STEEL'S BEAUTIFUL

The research is devoted to the analysis of the life-affirming philosophy in the novel "Beautiful" by Danielle Steel.

Danielle Steel is the author of famous bestsellers being known in the whole world. Although the insane popularity and the dedication of the author toward her work, there is no scientific researches or discussions about the works of this woman. With this in mind, the idea for this article came into the consideration.

The relevance of the analysis of the novel "Beautiful" is based on the absence of materials on the recently written story. The aim of this article is to get closer into the biography of Steel; to analyse the novel; to define its theme and idea; to uncover a life-affirming philosophy being mentioned throughout the story.

Danielle Steel (full name of the writer – Danielle Fernandes Dominique Schuelein-Steel) is an American living writer who is mostly famous for her romance and inspirational novels. She is also known for her huge productivity since she publishes approximately five to seven books in one single year. That enormous amount of books allowed her to reach a score of publishing more than 180 books as of data from 2019 [3].

Her most popular and loved by readers works are as follows: Heartbeat (1991), Star (1989), Kaleidoscop (1987), Until the End of Time (1994), His Bright Light (1998), Big Girl (2010), The House (2006).

The main theme of the novel "Beautiful" depicts struggles of the main character Veronique Vincent, an idol in the model industry. Being only twenty-two years old, Veronique Vincent bravely steps into the business of modeling. Nevertheless, she never considered her job as a precious time of opportunities. She considered being a model in a way of ordinary profession which has neither insignificant difference between other important industries such as teaching: "She never lacked for assignments, and had to juggle them all. She was part of an industry in which she was the commodity she was selling" [2, p. 5].

However, it appeared horribly clear to the main character of the story that her life would never be calm and straightforward. Terrorist bomb attack in Brussels Zaventem Airport was a point in the life of Veronique where her past life abruptly vanished in a blink of an eye. Her

thoroughly built world crashed in a second and immediately took away the life of her beloved mother and her innocent boyfriend Cyril. Without any starting point, the young woman tries to change her uncanny fate by as many means as she can think of. Therefore, her spirit, which used to be charming, seeks another path by which she can return to believing in the power of beauty.

By this conclusion, we are able to identify the idea of a novel that is strongly life-affirming. Danielle Steel pursues the concept of the beautiness in various aspects. Though beauty can be expressed through the appearance of other personalities around us, the author of the novel decided to appeal to such regularly used attribute to emphasize the importance of human continuation of life. Nearly at the end of a story, there is a philosophical line that suits best in describing the general idea of a novel: *"Life is beautiful, and nothing could change that, scars and all."* [2, p. 270].

Another example that helps to understand the idea more deeply is the dialogue between Veronique Vincent and Jean-Louis, a French makeup artist. The conversation went quite philosophical through the process of preparing to the documental film about Zaventem Airport tragedy which we have a chance to spectate at the example: *"...You have to find a way to live with it. That's true for the people who lost their limbs too. Some of them are remarkable in how they view it and are adjusting to it. It's the ones who are filled with hate or anger or self-pity who don't survive it, or not well."* [2, p. 214]. By saying that near the end of the novel, Veronique implies the importance of continuing and adjusting to the social environment. Furthermore, she considers people infused with fear and feeling sorry for themselves to be nothing more than humans lacking the quality of bravery. That way, having such personal traits as bravery, self-confidence and self-love is the way through which humanity is considered to proceed in the social aspect of life.

Apart from this, further characters describe not only the same idea in their dialogue. As for the example, the famous Irish photographer Douglas Kelly told Veronique on the phone call after her returning from the trip in New York: *"Some people want to put good energy back into the universe by doing good things. What happened to you and your mom was so wrong in so many ways. People feel helpless to fight it, so they do the best thing they can think of. It doesn't change what happened, but it's nice to know there are people like that in the world. It almost makes up for the others."* [2, p. 153] He becomes the closest friend to the young and already retired model, thus encouraging her to dream and never give up. However, the successful photographer did not just emphasize motivation and its power: he described the importance of a kind-hearted community whose support and energy can enlighten even the darkest periods of a human being. Therefore, we may comprehend the validity of environmental force in attempts to get better life circumstances.

Doug makes it clear that, for sure, such a statement cannot make Veronique's mother and her boyfriend Cyrill reappear after their death. Furthermore, the face of a young woman surely cannot be repaired to the previous brilliant outlook she once had. On the other hand, the photographer countlessly holds a belief that knowing about the existence of nice people compensates for the mental ache in a certain way.

Therefore, we can come to the conclusion that the novel written by Danielle Steel contains the idea of life affirmation and the aspect of moving forward despite any unpredictable harsh events happening. Later in the work when we are going to analyze the main character of the story, Veronique, it will become more obvious how she managed to cope with the death of her relatives and loved ones, as well as with her face being completely ruined without a possibility

to change the outcome. Although from the pieces of evidence in the text we are already able to state that an enormous part in the efforts of Veronique has been played by good-natured personas.

In the novel that is being analyzed, we might be able to observe several problems, one of them being central above others. The main problem that can be noticed by thorough reading “Beautiful” by Danielle Steel is the issue of self-love, the love of the world, and regaining it all back from experiencing tragedy. Veronique finds it hard throughout the novel to appreciate her own appearance. Nevertheless, as we already mentioned in this work, she managed to grow psychologically through meeting her closest family relatives (which is the father and brother of Veronique – the only person being alive after the Brussels Airport happening), her saviors-surgeons from New York and her supportive friends from the old life of modeling of Veronique Vincent. All characters described above helped a young woman to understand her body and, first of all, her soul, which in this novel is the one of the important values of the human race.

The answer to this problem raised by the author lies in the last lines of the novel: “... [Veronique Vincent] discovered in the end that life with all its beauty and tragedy and terror at times was worth living after all.” [2, p. 270] Having experienced drastic disasters in a single year Veronique eventually is aware of reality being mesmerizing and charming. Even though dramatic and horrible events will never cease to exist, Danielle Steel makes us realize through the main character that existence has its significance.

The theme is especially relevant now at war time in Ukraine when too many people traumatized physically and mentally should find their life-affirming philosophy to continue live and working to make better future in our country.

REFERENCES

1. Carrie Snyder, 2019. “Steel Danielle”. Accessed 21.02.2024. Link: <https://www.encyclopedia.com/arts/news-wires-white-papers-and-books/steel-danielle>
2. Danielle Steel, 2022. “Beautiful”, Dell, New York, United States of America; 306 p.
3. Samantha Leach, 2019. “How the Hell Has Danielle Steel Managed to Write 179 Books?”. Accessed 15.02.2024. Link: <https://www.glamour.com/story/danielle-steel-books-interview>
4. Sanford Pinsker, 2000. American Literature and America, 1925–2000. The Virginia Quarterly Review, Vol. 76, No. 2, 2000, pp. 269-286
5. Transworld, 2007. “Danielle Steel”. Accessed 16.02.2024. Link: <https://web.archive.org/web/20071226031228/http://www.booksattransworld.co.uk/daniellesteel/home.htm>

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Андрій Євтушенко

аспірант кафедри криміналістики

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого,

м. Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ВЧИНЕНИХ ШЛЯХОМ РЕЙДЕРСЬКОГО ЗАХОПЛЕННЯ

Тактичні особливості допиту осіб при розслідування кримінальних правопорушень вчинених шляхом рейдерського захоплення передбачають індивідуальний підхід, який формується з урахуванням сукупності даних про допитуваного, рівня його обізнаності, а також його здатності чинити протидію розслідуванню.

На етапі підготовки до допиту слідчий має чітко визначити перелік обставин, які необхідно встановити. Крім того, нерідко для з'ясування обставин вчинення кримінального правопорушення шляхом рейдерського захоплення необхідні спеціальні знання. А отже, необхідна попередня консультація зі спеціалістом для вірного окреслення обставин, формулювання питань та визначення їхньої послідовності. Якщо слідчий не матиме чіткого розуміння цих обставин, допит втратить свою спрямованість і може призвести до отримання зайвої, нерелевантної інформації. З огляду на те, що відомості, окреслені предметом допиту мають специфічний характер, вважаємо, що слідчому необхідно опрацювати значний обсяг нормативно-правових актів, спеціальної літератури, ознайомитися з особливостями документообігу підприємства (установи, організації), а також із системами обліку та звітності.

Так, при підготовці до допиту вважаємо за доцільне залучати спеціаліста в галузі корпоративного права, який надасть допомогу слідчому при вивченні: установчих документів та положень, що регулюють діяльність, органів управління підприємства; документів про дебіторську та кредиторську заборгованість підприємства (у разі її наявності), про наявність ліквідного майна, про наявні забезпечувальні угоди, про кількість виданих підприємством векселів; протоколи загальних зборів учасників (акціонерів) або витяги з них, зокрема ті, що передбачають зміну керівництва товариства, схвалення значних правочинів щодо продажу нерухомого майна або інших великих угод, у тому числі тих, що передбачають використання коштів товариства; передавальні акти, різні договори щодо відчуження частки у статутному капіталі ТОВ або акцій в АТ; різні договори щодо відчуження нерухомого майна; довіреності від імені титульних власників акцій, часток на вчинення певних дій з ними; судові рішення тощо.

Враховуючі складність та специфічність розслідування таких кримінальних правопорушень, слідчому на етапі підготовки до допиту доцільно складати детальний план проведення цієї процесуальної дії. Це дозволить уникнути необхідності повторних допитів, що можуть виникнути через пропуск важливих питань, які мають суттєве значення для розслідування.

Аналіз практики розслідування кримінальних правопорушень зазначеної категорії свідчить про доцільність першочергового допиту свідків з метою отримання необхідного обсягу фактичних даних для подальшого проведення допитів підозрюваних (обвинувачених). Результати допиту свідків дають змогу встановити та належним чином зафіксувати низку обставин, що мають істотне значення для кримінального провадження. Під час допиту свідків доцільно з'ясовувати наступну низку обставин: чи мала місце конфліктна ситуація між акціонерами, працівниками компанії та її партнерами; чи мав місце «чорний піар», публікації у засобах масової інформації негативних матеріалів щодо діяльності компанії, що провокував недовіру з боку кредиторів та акціонерів, а також привертав увагу контролюючих органів; чи мало місце використання реальних та уявних порушень керівництвом компанії прав акціонерів, невдач у її господарській діяльності та формування серед акціонерів думки про необхідність переобрання ради директорів, залучення до своєї діяльності однодумців з числа акціонерів; зриву запланованих або проведення альтернативних зборів акціонерів; чи мало місце поширення у ділових колах чуток про можливе банкрутство компанії-жертви; чи мали місце численні перевірки діяльності компанії; чи направлялися до правоохоронних та інших органів заяви про нібито допущені порушення цивільного та кримінального законодавства; чи хтось домагався порушення кримінальних проваджень щодо керівників компанії; чи наполягали останнім часом на скликанні позачергових загальних зборів акціонерів; чи мали місце страйки, що підривали авторитет керівництва компанії серед акціонерів, ділових партнерів та громадськості; чи мало місце переконання ділових партнерів у необхідності розірвання чинних договорів із компанією; чи мало місце звернення до судів із позовами про відновлення нібито порушених прав та домагання ухвалення рішень про застосування заходів забезпечення позову (накладення арешту на акції власників компанії, заборону їм здійснювати голосування, заборону лічильній комісії виконувати свої обов'язки тощо).

Сукупність зазначених відомостей сприяє формуванню доказової бази кримінального провадження, визначенню напрямів подальшого розслідування та конкретизації обставин, які підлягають встановленню під час допиту підозрюваних.

Щодо допиту підозрюваних, то доцільно його проводити без зволікань, будучи готовим до максимально ефективного використання системи тактичних прийомів, розроблених у криміналістиці для конфліктних ситуацій, що характеризуються наданням завідомо неправдивих показань. Досить часто обвинувачений надає неправдоподібні показання, перевірка та спростування яких, як правило, не становлять значних складнощів, якщо слідчий заздалегідь належним чином підготувався до допиту та чітко визначив його предмет.

Допитувані особи, користуючись недостатньою поінформованістю слідчого, нерідко намагаються викривити інформацію. Метою такої тактики обвинуваченого у багатьох випадках є спрямування розслідування хибним шляхом та прагнення мінімізувати власну роль у вчиненні кримінального правопорушення. Тактично доцільно розпочинати допит із дослідження доведеного епізоду, унаслідок чого у підозрюваного зникають можливі сумніви щодо недостатньої поінформованості слідчого. Знання слідчим механізму вчинення рейдерського захоплення дає змогу переконливо спростовувати неправдиві показання підозрюваного та сприяє отриманню від нього достовірних пояснень щодо обставин події.

Щербина В.С.,

orcid.org/0000-0003-4221-0965

*доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
професор кафедри економічного права
та економічного судочинства
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)*

Боднар Т.В.,

orcid.org/0000-0001-7066-453X

*доктор юридичних наук, професор,
чл.-кор. НАПрН України,
професор кафедри цивільного права
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)*

СПЕЦІАЛЬНІ РЕЖИМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПРИ ПРОВАДЖЕННІ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Законодавством України виділяються спеціальні режими господарювання при здійсненні *публічно-приватного партнерства і концесії*, законодавство про які зазнало істотного оновлення в 2025 році.

Згідно з ст. 1 Закону України «Про публічно-приватне партнерство» [1] публічно-приватне партнерство (далі – ППП) – це співробітництво між публічним та приватним партнерами, що здійснюється на основі договору та відповідає певним ознакам, визначеним законом.

До ознак ППП, визначених ч. 1 ст. 3 Закону «Про публічно приватне партнерство» належать:

1) внесення приватним партнером інвестицій, а саме забезпечення приватним партнером повного або часткового фінансування, створення та/або будівництва (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт, технічне переоснащення) і технічного обслуговування об'єкта ППП (крім випадків, визначених цим Законом), з передачею або без передачі приватному партнеру права на управління та/або експлуатацію об'єкта ППП та/або права на надання суспільно значущих послуг;

2) довготривалість строку ППП, крім проектів ППП з будівництва житла та проектів ППП з будівництва житла з допороговим значенням, строк яких може становити менше п'яти років;

3) передача приватному партнеру частини ризиків, що пов'язані із забезпеченням приватним партнером повного або часткового фінансування, створення та/або будівництва (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт, технічне переоснащення) і технічного обслуговування та/або управління, та/або експлуатації об'єкта ППП (крім випадків, визначених цим Законом), та інших ризиків, що виникають під час реалізації проекту ППП.

Після скасування Господарського кодексу України, Глава 40 якого була присвячена концесії, як одному із спеціальних режимів господарювання, постало питання, актуальність якого підвищилася у зв'язку з оновленням низки редакції статей Закону України «Про концесію», щодо визнання концесії спеціальним режимом господарювання.

Концесія – це форма здійснення публічно-приватного партнерства, що передбачає взяття та виконання концесіонером перед концесієдавцем обов'язку щодо фінансування (повного або часткового) робіт із створення та/або будівництва (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт, технічне переоснащення), та/або технічного обслуговування об'єкта концесії, з передачею концесіонеру як винагороди права на управління та/або експлуатацію об'єкта концесії та на надання суспільно значущих послуг, у порядку та на умовах, визначених концесійним договором, а також передбачає передачу концесіонеру переважної частини операційного ризику (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про концесію»).

Попри те, що концесія є формою ППП, процедура визначення концесіонера і приватного партнера в них відрізняється тим, що визначення концесіонера з моменту початку функціонування електронної торгової системи (ЕТС) здійснюється виключно через цю систему тоді, як для забезпечення інституційної спроможності щодо організації та проведення конкурсів публічний партнер своїм рішенням утворює постійно діючу конкурсну комісію.

У зв'язку з цим видається, що з урахуванням існування публічного інтересу у відносинах публічно-приватного партнерства з метою уніфікації процедури визначення переможця конкурсу (потенційного приватного партнера) для проведення цієї процедури також доцільно використовувати ЕТС, як це зроблено для низки конкурентних способів укладання договорів з публічним інтересом (оренди і приватизації державного та комунального майна, публічних та оборонних закупівель тощо).

Спеціальні режими господарювання, відмінні від встановленого Законом України «Про концесії» [3], були передбачені законами України «Про особливості оренди чи концесії об'єктів паливно-енергетичного комплексу, що перебувають у державній власності» [4] та «Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів у сферах теплопостачання, водопостачання та водовідведення, що перебувають у комунальній власності» [5], проте з прийняттям Закону України «Про концесію» вони перестали регулювати концесійні відносини, що виникли після набрання ним чинності. Відповідно з законів України «Про особливості оренди чи концесії об'єктів паливно-енергетичного комплексу, що перебувають у державній власності» та «Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів у сферах теплопостачання, водопостачання та водовідведення, що перебувають у комунальній власності» було виключено слова «концесія», «концесіонер», «концесієдавець», хоч в останньому з них слово «концесія» залишилося в статтях 6 та 7. Безумовно, цей недолік, який ми вважаємо технічним, доцільно виправити.

Висновки. Таким чином, можна констатувати, що особливість спеціальних режимів господарської діяльності при здійсненні публічно-приватного партнерства і його форми – концесії – полягає в наявності публічного інтересу, який знаходить свій прояв, зокрема: а) у регулюванні відносин ППП і концесії спеціальними законами; б) в участі держави та місцевого самоврядування в особі визначених законом органів та організацій у відносинах ППП та концесії; в) у встановленні конкурсної процедури визначення приватного партнера та концесіонера; г) у договірній основі взаємодії між публічним і приватним партнерами та між концесіодавцем і концесіонером з досить широким переліком істотних умов договору ППП та концесійного договору; ґ) у здійсненні контролю та моніторингу виконання договорів ППП (публічним партнером, іншими державними органами та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами) та концесійних договорів (концесіодавцем, іншими державними органами та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами).

Наявність публічного інтересу зумовлює доцільність запровадження визначення приватного партнера шляхом проведення конкурсу через електронну торгову систему.

З перетворення державних і комунальних підприємств у господарські товариства закони України «Про публічно-приватне партнерство» та «Про концесію» потребуватимуть внесення відповідних змін, зумовлених припиненням існування зазначених підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про публічно-приватне партнерство : Закон України від 19.06.2025 № 4510-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4510-20#n696>
2. Про концесію : Закон України від 03.10.2019 № 155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20#n2401>
3. Про концесії : Закон України від 16.07.1999 № 997-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-14#Text> (втратив чинність)
4. Про особливості оренди чи концесії об'єктів паливно-енергетичного комплексу, що перебувають у державній власності : Закон України від 08.07.2011 № 3687-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-17/ed20140806#Text>
5. Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів у сферах теплопостачання, водопостачання та водовідведення, що перебувають у комунальній власності : Закон України від 21.10.2010 № 2624-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2624-17/ed20131110#Text>